

GLAGOLSKKE SESTAVLJENKE — NJIHOVA SKLADENJSKA PODSTAVA IN VEZLJIVOSTNE LASTNOSTI

(Z normativnim slovensko-nemškim vidikom)

Glagolske sestavljenke kot modifikacijske tvorjenke imajo v svoji skladenjski podstavi glagol s prostim predložnim morfemom; izjema so primeri, ko ti glagoli izražajo samo faznost dejanja. — Pomenska drugačnost sestavnih glagolov glede na glagole iz njihove skladenjske podstave pa tudi glede na njim ustrezne nesestavne glagole se potrjuje (med drugim) s spremenjenimi vezljivostnimi lastnostmi. Podana je tipologija vezljivostnih razlik znotraj vseh treh skupin glagolov, izhajajoč iz sestavnega glagola. — Kontrastivnost z nemščino je omejena na normativni, predvsem besedotvorno-zgodovinski vidik.

Verbal compounds as modificatory derivatives have, in their syntactic base, a verb with a prepositional morpheme. An exception is the type of verb that expresses phase of action. — The semantic peculiarity of compounded verbs, with respect to the verbs in their syntactic base and with respect to the noncompounded verbs to which they correspond, is confirmed (among other things) by a difference in valency. A typology of valency differences within three groups of verbs is given, beginning with the compounded verb. — The contrast with German language is limited to normativity and concerns mainly the historical aspect of word-formation.

1 Glagolske sestavljenke bodo razčlenjene s stališča svoje skladenjske podstave, pri čemer bo postal razviden (tudi) pomen predponskega obrazila; hkrati bo predponskoobrazilno tvorjeni glagol (GlagT) glede vezljivosti primerjan z vzporednim nepredponskim glagolom (Glag) in z glagolom iz svoje skladenjske podstave (GlagP),¹ npr. GlagT + T = Glag + T: *izčistiti posodo* = *čistiti posodo*; GlagT ← **GlagP** iz česa + Fk: *izčistiti posodo* ← *čistiti iz posode (kaj)* + Fk.² Kontrastivnost z nemščino bo omejena na normativni vidik, tudi z zgodovinskega stališča.

Temeljno gradivo za razčlenitev je iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ).

1.1 Sicer pa sodijo glagolske sestavljenke skupaj s t. i. modifikacijskimi izpeljankami med modifikacijske tvorjenke. Na izrazni ravni se obe modifikacijski besedotvorni vrsti ločita po razvrstitvi obrazil — sestavljenke razvrščajo obrazilo levo od besedotvorne podstave, npr. *podpisati*, izpeljanke desno; izpeljavno (priponsko) obrazilo je izrazno lahko samostojno, razvrščeno levo od glagolske pripone, npr. *korakati*, ali pa prevzame obrazilno vlogo kar glagolska pripona sama, ki postane tako dvofunkcijska — vidska in besedotvorna, npr. *podpisovati*.

Kot je znano, povezuje obe modifikacijski besedotvorni vrsti dejstvo, da so njihova obrazila nastala s pretvorbo odvisnega dela skladenjske podstave — pri glagolskih modifikacijah s pretvorbo prislovov: *korakati* ← [drobno] *korakati*, []

¹O vplivu morfemske sestave glagola na njegove vezljivostne lastnosti je razpravljaj J. DULAR (1983: 281–287; 1983/84: 289–293); prim. tudi J. TOPORIŠIČ (1976: 290–294; 1982: 85–86).

²Fk = končnost dejanja.

→-c-, korak- -ati; *podpisovati* ← [večkrat] *podpis-a-ti*, [] → ova-, *podpis- -ti*; *podpisati* ← [spodaj] *pisati*,³ [] → *pod-, -pisati*. Skladenjskopodstavna razvidnost obeh modifikacijskih besedotvornih vrst je vezana na pomen prislova: načinovnost in kratkost sta v podstavi izpeljavnih (glagolskih) modifikacij, drugi prislovni pomeni, zlasti krajevnost, časovnost, količinskost pa sestavnih.

Glagolske modifikacijske tvorjenke — tako sestavne kot izpeljavne — so med tvorjenimi glagoli najštevilnejše. Glagolska modifikacijska obrazila so namreč, kot je znano, v veliki večini hkrati tudi temeljni slovničnokategorialni morfemi glagola — so nosilci njegovih vidskih (aspektnih) lastnosti. Za razmerje med glagolskim modifikacijskim obrazilom in t. i. vrsto glagolskega dejanja pa velja, da modifikacijsko obrazilo izraža tudi to dejanje; z drugimi besedami: vrsto glagolskega dejanja razumemo kot besedotvorno modifikacijo glagola, izraženo z njegovim predponskim obrazilom ali z glagolsko pripono; predponsko obrazilo pa je seveda lahko nosilec še drugih modifikacijskih besedotvornih pomenov, povezanih zlasti s krajevno oziroma prostorsko umestitvijo dejanja.⁴ Vloga predposkih obrazil je torej slovničnokategorialna — vidska — in besedotvorna, v katero sodi tudi poimenovanje vrst glagolskega dejanja.⁵

Količinska prekrivnost morfemov kot nosilcev obeh funkcij — besedotvorne in slovničnokategorialne — je v okviru obeh modifikacijskih besedotvornih postopkov različna: pri sestavi, ko imamo opraviti s predponskimi obrazili, je vloga teh obrazil vedno besedotvorna, vidska pa, kot je znano, samo v primerih razvrstitve na nedovršniško glagolsko podstavo. Drugače je pri modifikacijski izpeljavi: glagolska pripona je vedno vidski morfem — načeloma vezan na izražanje nedovršnosti (npr. J. Toporišič 1976: 286), dovršnosti poleg drugega se zdi, da vedno, ko gre za možnost vsaj hipotetične (navadne) izpeljave glagola iz samostalnika (F. Miklošič 1875: 420): *poč-i-ti* ← *narediti pok-ø*, [] → *-i-ti, pok-*; tako še: *skoč-i-ti, dvig-ni-ti, dih-ni-ti, cuk-ni-ti, cmok-ni-ti, krik-ni-ti, ši-ni-ti, mrd-ni-ti, vr-e-či* (**vrg-ni-ti*), idr. Za razliko od predposkih obrazil je torej besedotvornost (obrazilnost) glagolske pripone omejena.

Lahko povzamemo: z besedotvornega vidika velja pravilo, da je glagolska predpona vedno obrazilo, glagolska pripona pa samo v primerih, ko je pretvorbilna v sestavino skladenjske podstave, npr. *dvig-a-ti* ← [večkrat] *dvigniti*, [] ← *-a-ti, dvig-*

³Več o besedotvornih vrstah, merilih za njihovo določanje in s tem tudi o obeh besedotvornih modifikacijah pri A. VIDOVIČ-MUHA (1985: 47–63; 1988: 7–33, 175–187; 1991: 101–115).

⁴O pomenih predposkih obrazil tudi pri glagolu je pri nas kar nekaj literature: razčlenjevali so jih npr. F. MIKLOŠIČ (1868–1874: 125–249), A. BAJEC (1959: 142 str.), J. TOPORIŠIČ (1973: 108–112; 1976: 161–169), M. HAJNŠEK-HOLZ (1978: 33–61), A. VIDOVIČ-MUHA (1985: 47–63; 1988: 21–24); obravnava jih tudi SSKJ I–V.

⁵Nedovršne in dovršne glagole ločuje na več pomenskih skupin A. BREZNIK (1916: 115–117). Vrste glagolskih dejanj je v slovenski literaturi ločil od slovnične kategorije vida J. TOPORIŠIČ (1967: 115–117; 1976: 288–290). Zanimivo, da F. MIKLOŠIČ vsaj posredno uvršča npr. tvorbo iterativa v t. i. osnovotvorje (1875: 419) — osnovo (deblo – Stamm) definira kot del pregibne besede pred fleksijskim morfemom. A. SCHELLANDER (1984: 223–231) umešča vrste glagolskih dejanj »na raven besedne pomenskosti« (225).

// [delati, da] dvigne [-mo], [] ← -a-ti, dvig- (A. Vidovič-Muha 1988a: 24); v prvem primeru imamo opraviti z modifikacijsko izpeljanko, v drugem z navadno (nemodifikacijsko). Ponuja se nam smiselni povzetek, da je tako kot pri vseh tvorjenkah tudi pri glagolu besedotvorna (obrazilna) morfematika vedno drugotna tako s stališča svoje vloge — iz prvotne (netvorjene) besede dela drugotno (tvorjeno) — kot tudi s stališča svojega izvora — vedno je pretvorjena sestavina skladenjske podstave. Med glagolskimi predposkimi obrazili in glagolskimi priponami gre torej za pomemben razloček: ker je vloga predposkih obrazil vedno besedotvorna, pomeni, da je tudi tako izražana dovršnost vedno vezana samo na (glagolske) tvorjenke. Drugače je z glagolskimi priponami, ki so prav zaradi primarno vidske vloge razpoznavni morfem vsakega glagola; njihova besedotvorna vloga je drugotna, na izrazni ravni na primer vezana na možnost zamenjave samo vidskofunkcijske glagolske pripone s takšno pripono, ki je še besedotvorna — pretvorljiva v (besedno) sestavino skladenjske podstave, npr. *skočiti* : *skakati* ← *večkrat skočiti*.

Ker so, kot rečeno, predposka glagolska obrazila vedno (tudi) besedotvorni morfemi glagola, je razumljivo, da jih v tej, besedotvorni vlogi pozna tudi nemščina. Zaradi dolgega življenjskega stika obeh jezikov ob trajni večji ali manjši družbeni podrejenosti slovenščine je pričakovati sledove izgubljanja razpoznavnih (normativnih) lastnosti slovenščine oziroma vdor jezikovnosistemskih lastnosti nemščine; vplivi na jezikovnoizrazni ravni so bili v veliki meri sproti odpravljani, globinski vplivi pa so ostajali marsikdaj več ali manj zakriti — oviti v navidezno, kalkirano slovenskost.⁶ Na morfemski, zlasti besedotvorni ravni je vpliv nemščine izrazit v okviru zlagalne besedotvorne vrste — npr. namesto pričakovane samostalniške besedne zveze z vrstnim pridevnikom v prilastkovni vlogi se pojavlja tudi v slovenščini zloženka tip *angorska volna* : *angoravolna* (Angorawolle)⁷ — pa tudi v okviru glagolske sestave. Naj na tem mestu omenimo samo en zgled: določen tip glagolskih sestavljenk se je skozi ves zgodovinski besedotvorni razvoj od Brižinskih spomenikov pa do konca 19. stol. pojavljal tudi v slovenščini kot zloženka z izprislovno določujočo sestavino kljub temu, da ima slovenščina za skladenjskopodstavne prislove na izrazni ravni ustrezna predposka obrazila, npr. *dolisești* (niedersitzen) : *usești* (se) (Deutsche Wortbildung 1973: zlasti 144–159).

1.2 Vezljivost (valenca) kot slovarska (besedna) sposobnost glagola organizirati okrog sebe udeleženske vloge, površinsko (slovnično) izražene z ustreznimi skloni (M. Križaj 1982: 189–215; M. Križaj-Ortar 1990: 129–141), je lahko glede na vse tri skupine glagolov, se pravi sestavne, npr. *izpisati*, (ustrezne) nesestavne, *pisati*, in (skladenjsko)podstavne, *pisati iz*, prekrivna, deloma prekrivna ali neprekrivna; v predstavljenem zgledu imamo opraviti z delno prekrivnostjo: *izpisati knjigo* = *pisati knjigo* : *pisati iz knjige*.

⁶Znano je, da se je različne pomenskosestavinske strukturiranosti poimenovanj v slovenščini glede na nemščino zavedal že npr. F. LEVSTIK (1858, cit. po izd. 1956: 38–88); o tem A. VIDOVIČ-MUHA (1988: 46–48).

⁷Razprava A. VIDOVIČ-MUHE (1988a: 311–322) obravnava kontrastivno razmerje med samostalniškimi besednimi zvezami z razmernim pridevniškim prilastkom v slovenščini in ustreznimi zloženkami v nemščini.

2 Razčlenitev sestavnih (predponskoobrazilnih) glagolov bo potekala po abecedni razporeditvi njihovih predponskih obrazil. Upoštevana bodo vsa (neprevzeta) predponska obrazila s celotnim obsegom glagolov, ki jih prinaša SSKJ. Gre torej za glagole z naslednjimi predponskimi obrazili: *do-*, *iz-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pred-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *se-*, *u-*, *v-*, *vz-*, *z-/s-*, *za-*. Za izhodišče vezljivosti je upoštevan vedno tvorjeni (sestavni) glagol (GlagT).

2.1 *Do*⁸

2.1.1 Leva vezljivost: $D1^9 + \text{GlagT} = D1 + \text{Glag}$: *Rože docvetijo* = *Rože cvetijo*; GlagT izraža časovno ali krajevno usmerjenost dejanja.

(a) $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP do konca} + \text{Fk}$: (*Rože docvetijo* $\leftarrow$ *cvetijo do (konca — končajo cveteti)*) + *Fk*. D1 je pomensko določen s (podstavnim) glagolom — glagolsko dejanje je tvorna lastnost D1, je njegova pomenska sestavina. GlagT izraža absolutno končanost dejanja; enako še: *Sveča gori* — *dogori*; *Duhovnik mašuje* — *domašuje*; *Fant raste* — *doraste*; *Obleka traja* — *dotraja*; *Bolnik trpi* — *dotrpi*; *Žito zori* — *dozori*; *Struna zveni* — *dozveni*;

(b) $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP do (določenega časa)} + \text{Fk}$: (*Kosci dokosijo* (npr. za danes) $\leftarrow$ *kosijo do (določenega časa — (pre)nehajo kositi)*) + *Fk*. D1 je pomensko neodvisen od podstavnega glagola. GlagT izraža relativno končanost dejanja — končanost glede na omejen čas, dejanje je ev. še možno; enako še: (*Kdo brana* — *dobrana*, *gospodari* — *dogospodari*, *hrepni* — *dohrepni*, *kosi* — *dokosi*, *kuje* — *dokuje*, *mlati* — *domlati*, *modruje* — *domodruje*, *molze* — *domolze*, *poje* — *dopoje*;

(c) $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP do določenega kraja (Sam2)} + \text{Fk}$. Obrazilo se razvršča na GlagP premikanja: (*Kdo dojadra* $\leftarrow$ *jadra do (obale)*) + *Fk*; enako še: *dogrebe* — *grebe do (vrat)*, *doleti* — *leti do (vrat)*, *dokoplje* — *koplje do (izhoda)*, *doplava* — *plava do (obale)*, *dospe* — *spe do (cilja)*, *dotipa* — *tipa do (vrat)*; *dovleče* — *vleče do (zidu)*; **do** Sam2 izraža krajevno usmerjenost. GlagT izraža doseg krajevnega cilja z gibanjem; GlagT je družljiv tudi s prislovnim določilom kraja (pdk), katerega predlog je homonimen s predponskim obrazilom: (*Kdo doplava do obale*) (Dular 1983: 285).

2.1.2 (Leva in) desna vezljivost

2.1.2.1 Tožilniška (T)

(a) $\text{GlagT} + T = \text{Glag} + T$: *dočakati prihod (prijatelja)* = *čakati prihod (prijatelja)*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP do (izglagolski) Sam2} + \text{Fk}$: *dočakati prihod (prijatelja)* $\leftarrow$ *čakati do prihoda (prijatelja)* + *Fk*; enako še: *bojevat* *zmago* — *dobojevat* *zmago*. Glagol *bojevat do* izraža časovno približevanje dejanja cilju, *bojevat (se)* za (zmago) $\leftarrow$ za to, da bi zmagali) pa namen dejanja; *čarati (burno) življenje* — *dočarati*

⁸SSKJ I (1970: 427–428) ne ločuje glagolskih sestavljenk od izpeljank iz njih — tvorjenk nižje stopnje od tvorjenk (neposredno) višje stopnje; tako zasledimo v redakciji obrazila *do-* tudi zglede kot *dodelovati*, *dogorevati*, *dopovedovati*, *doplačevati*, *dozidavati*, kar je vse nastalo iz skladijske podstave *večkrat* npr. *dogoreti/delati*, *da dogori*; gre torej za navadno ali modifikacijsko izpeljavo iz sestavnih glagolov *dodelati*, *dogoreti* ...; obrazilno vlogo v teh primerih prevzema glagolska pripona.

⁹D1 = prvi delovalnik.

(burno) življenje ← čarati do začetka (burnega) življenja; klicati otroka — doklicati otroka ← klicati do prihoda (otroka). GlagT izraža časovnost — doseči ciljno dejanje;

(b) GlagT + T = Glag + T: *dopeči kruh* = *peči kruh*; GlagT ← **GlagP** koga/kaj **do** (konca + Fk): *dodajiti otroka* ← *dajiti otroka do konca* (+ Fk); GlagT izraža časovnost — opravljenost dejanja do konca; enako še: *orati* — *doorati njivo*; *peči* — *dopeči kruh*; *piti* — *dopiti vino*; *plesti* — *doplesti jopico*; *polniti* — *dopolniti kozarec*; *tipkati* — *dotipkati stran*; *graditi* — *dograditi most*; *krmiti* — *dokrmiti čebele*;

(c) GlagT + T/R : Glag + T: *dotočiti pijačo(malo) pijače* : *točiti pijačo*; do neke mere imamo opraviti pri nepredponskoobrazilnem glagolu z dvojnično (variantno) vezavo;¹⁰ GlagT ← **GlagP** koga/kaj **do/v** (česa/kaj) + **Fk**: *doliti vino* ← *liti (vino) do (česa)/v (kaj)* 'zraven/noter'; tako še: *curniti* — *docurniti žganje*; *dati* — *dodati mast*; **suti* — *dosuti žito*; *točiti* — *dotočiti pijačo*. Z dejanjem prizadeto (T) je snovno — snovni samostalnik. GlagT izraža prostorskost — usmerjenost dejanja;

(č) GlagT + T = Glag + T: *dokupiti njivo* = *kupiti njivo*; GlagT ← **GlagP** koga/kaj **do** 'zraven' česa: *dokupiti njivo* ← *kupiti njivo do 'zraven/poleg' česa*; kaže, da se predponsko obrazilo razvršča samo na dovršne glagole. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(d) GlagT + T : Glag-: *dohiteti znanca* : *hiteti* —; glagol brez predponskega obrazi-la je neprehodni (samo levovezljivi), poimenuje pa premikanje; GlagT ← **GlagP** **do** Sam2 + **Fk**: *dohiteti znanca* ← *hiteti do znanca* + Fk; enako še: *doiti koga* ← *iti do koga*. GlagT izraža krajevnost — dosego (z gibanjem) krajevnega cilja.

2.1.2.2 Dajalniška in tožilniška (D + T)

(a) GlagT + D + T = Glag + D + T: *dokupiti komu kaj* = *kupiti komu kaj*; GlagT ← **GlagP** komu kaj **do** 'zraven/poleg' (tega, kar že ima): *dokupiti*, *dodati komu kaj* ← *kupiti*, *dati komu kaj do 'zraven'*; GlagP 'prejemanje/dajanje';

(b) GlagT + D + T = Glag + D + T: *dopovedati komu kaj* = *povedati komu kaj*; GlagT ← **GlagP** kaj **do** koga: *dopovedati komu kaj* ← *povedati kaj do koga*; enako še: *doreči komu kaj*; GlagP poimenuje rekanje. GlagT izraža krajevnost — (uspešno) ciljnost dejanja;

(c) GlagT + D + T : Glag + D + Tza: *dosoditi komu kaj* : *soditi komu za kaj*; GlagT ← **GlagP** komu **do** (izreka kazni /.../ ← do časa, ko se izreče kazen) + **Fk**: *dosoditi komu kaj (kazen)* ← *soditi komu do (časa, ko /.../)* + Fk. GlagT izraža časovnost dejanja.

2.1.2.3 Tožilniška (sebe — se) in rodilniška (T + R): GlagT + T (= sebe) + R : Glag + T: *dotakniti se stropa* : *takniti*¹¹ *strop*; GlagT ← **GlagP** se(be) **do** Sam2: *dotakniti se stropa* ← *takniti sebe do stropa*. GlagT izraža prostorskost.

2.1.2.4 Orodniška in predložna tožilniška (Oz + Tza): GlagT + Oz + Tza : GlagP + Oz + Mo: *dogovoriti se s kom za sestanek* : *govoriti s kom o sestanku*; GlagT ←

¹⁰J. Dular ustrezno ločuje dvojno (kompleksno) vezavo od dvojnične (variantne) in od dvoje (bifurkacijske)(1983/84: 290).

¹¹Beseda je uporabljana na Pivškem; SSKJ V (1991: 19) jo zaznamuje z narečno zahodno.

GlagP s kom **do** sklepa (dokler se ne sklene), da ... + **Fk**: *dogovoriti se s kom za sestanek* ← *govoriti s kom* (← *D1 + D1*: prirednost) *do sklepa, da bo sestanek* + **Fk**; enako še: *domeniti se s kom za kaj*. GlagT izraža časovnost — trajanje dejanja do (uspešnega) konca.

2.2 Iz-¹²

2.2.1 Leva vezljivost: *D1 + GlagT = D1 + Glag*: *Sveča izgori = Sveča gori*; GlagT izraža časovno usmerjenost dejanja:

(a) *GlagT ← GlagP iz sebe* (do konca) + **Fk**: (*Sveča*) *izgori* ← *gori iz (sebe do konca)* + **Fk**; *D1* je pomensko določen s podstavnim glagolom — glagolsko dejanje je pomenska sestavina *D1*. GlagT izraža absolutno končanost dejanja. Glede na predponsko obrazilo *do-* izraža *iz-* krajevno izvornost dejanja — *iz (sebe)* — ob absolutni končanosti — *do konca*. Gre za globinsko dvojno (desno) vezljivost GlagT. Enako še: *Bolnik hira* — *izhira*; *Tekočina hlapi* — *izhlapi*; *Ponesrečenec krvavi* — *izkrvavi*; *Voda pari* — *izpari*; *Zvezda žari* — *izžari*. Pri razvrstitvi na dovršniško podstavo glagolov: *dahniti* — *izdahniti*; *dati* — *izdati*; *povedati* — *izpovedati*; *umreti* — *izumreti*. Pri Trubarju idr.¹³ zasledimo »zloženske« tvorbe kot *vun(kaj)povedati* 'izpovedati', *vun(kaj)dati* 'izdati';

(b) *GlagT ← GlagP iz Sam2 + Fk/Fe*,¹⁴ GlagP poimenuje premikanje: (*Kdo*) *izleze* ← *leze iz (odprtine)* + **Fk**; enako še: *leti iz* — *izleteti (iz gnezda)*; *plava iz* — *izplava (iz vode)*; *plazi (se) iz* — *izplazi (se iz(pod) omare)*; *pluje iz* — *izpluje (iz pristanišča)*; (*Voda*) *teče iz* — *izteče (iz kozarca)*; GlagP je dovršni: *skočiti iz*, *stopiti iz* — *izskočiti, izstopiti (iz vlaka)*. GlagT izraža krajevnost — opustitev določenega kraja, prostora z gibanjem. Pri Trubarju idr. *vuniti* 'iziti'.

2.2.2 (Samo) desna vezljivost: *GlagT + T (= sebe)*: *Glag*: *izdeževati se : deževati*; *GlagT ← GlagP iz sebe* (do konca) + **Fk**; GlagP poimenuje naravne pojave: *izdeževati se* ← *deževati iz sebe (do konca)* + **Fk**; enako še: *bliskati (se)* — *izbliskati se*; *padati* 'deževati' — *izpadati se*; *grmeti* — *izgrmeti se*. GlagP je brez leve in desne vezljivosti. GlagT izraža časovnost — absolutno končanost dejanja.

2.2.3 (Leva in) desna vezljivost

2.2.3.1 Tožilniška (T)

(a) (*D1* +) *GlagT + T (= sebe)*: (*D1* +) *Glag*: (*Burja*) *se izdivja : Burja divja*; *GlagT se ← GlagP iz sebe* (do konca) + **Fk**: (*Burja*) *se izdivja* ← *divja iz sebe (do konca)* + **Fk**; enako še: (*Morje*) *hrumi* — *se izhrumi*; (*Fant*) *nori* — *se iznori*; (*Kdo*) *poje* — *se izpoje*; (*Kdo*) *živi* — *se izživi*; GlagP je dovršni: (*Kdo*) *puhne dim* — *izpuhne dim* ← *puhne dim iz sebe*. GlagT izraža časovnost — absolutno končanost dejanja;

¹²Redakcija predponskega obrazila *iz-* v SSKJ II (1975: 83) je oporečna ne samo v smislu navajanja izpeljank (navadnih ali modifikacijskih) iz sestavljenk kot *izseljevati*, *izhajati*, *izginjati*, *izdelovati*; pod samostojnim pomenom navaja celo imenske (samostalniške in pridevniške) izpeljanke iz glagolskih sestavljenk: *izboljšava*, *izdelek*, *izdelovalen*, *izgon*, *izvor*, kjer tvorjenost na relevantni (zadnji) stopnji povzroča priponsko in ne predponsko obrazilo.

¹³V glavnem gre za gradivo iz Trubarjeve Cerkovne ordninge (A. VIDOVIČ-MUHA 1984: 253) in iz del, cit. v navedeni razpravi.

¹⁴Fe = enkratnost.

(b) GlagT + T = Glag + T: *izčistiti sod* = *čistiti sod*; GlagT ← **GlagP** iz Sam2 (kaj) + **Fk**: *izčistiti sod* ← *čistiti iz soda (kaj)* + *Fk*; **GlagP** je lahko dvojnovezljivi. Gre za neke vrste mikrobeseidilno členitev po pomembnosti, ko je T zakrit (prim. 2.2.3.2); enako še: *izdolbsti les*; *izbrusiti sekiro*; *izgladiti les*; *izglodati kost*; *izjedkati površino* ← *jedkati iz površine (kaj)*; *izmiti rane* ← **miti iz ran (kaj)*; *izmolsti kravo*; *izpiti kozarec (mleka)* ← *piti (mleko) iz kozarca*; *izprati perilo*; *izprazniti nabiralnik*; *izsekati gozd*; *izrabiti kredit*; *izropati blagajno*; *iztrebiti gozd*; GlagP, ki poimenuje učinkovanje, delovanje; Riz lahko (pomensko) zamenja Tv: *dolbsti les* — *izdolbsti les* ← *dolbsti iz lesa/v les*; *jedkati* — *izjedkati površino*; *jesti* — *izjesti kotanjo*; *lizati* — *izlizati skalo*; *sekati* — *izsekati stopnice*. GlagT izraža krajevnost — odstranitev česa iz česa;

(c) GlagT + T = Glag + T: *izliti gorje* = *liti gorje*; GlagT ← **GlagP** kaj iz (sebe do konca) + **Fk**; enako še: *izkašljati gnoj* ← *kašljati gnoj iz (sebe do konca)* + *Fk*; *liti* — *izliti gorje*; velikokrat GlagP označujejo govorjenje: *brbrati*, *čenčati*, *gobezdati*, *kokodakati*, *kričati*, *lajati kaj* — *izbrbrati*, *izčenčati*, *izgobezdati*, *izkokodakati*, *izkričati*, *izlajati kaj*; *jecati odgovor* — *izjecati odgovor*; *jokati bolečino* — *izjokati bolečino*; GlagP je dovršni: *bruhniti pijačo* — *izbruhniti pijačo* ← *bruhniti pijačo iz (sebe)*. GlagT izraža časovnost — absolutno končanost dejanja;

(c') GlagT ← **GlagP** koga/kaj iz (njega/nje) + **Fk**: *izboljšati cesto* ← *boljšati cesto iz (nje — lastnosti nje same)* + *Fk*; v podstavi GlagT je Riz pozaimenjani T; enako še: *bočiti* — *izbočiti hrbet*; *graditi* — *izgraditi državo*; **koristiti* — *izkoristiti dopust*; *meriti* — *izmeriti dolžino*; (*Delo*) *ga črpa, mozga* — *izčrpa, izmozga*; (*Kašelj*) *ga muči* — *izmuči*; **obraziti* — *izobraziti jezik*; *mučiti* — *izmučiti koga*; **polniti* — *izpolniti prijavnico*; *računati* — *izračunati obresti*; *sušiti* — *izsušiti barje*; *učiti* — *izučiti otroke*. Kot vsaj površinsko sopomenski se ponujajo GlagT s predponskim obrazilom *z-/s-*: *izboljšati* — *zboljšati*; *izgraditi* — *zgraditi* idr. GlagT izraža časovnost — spremembo kakovosti, stanja v določenem času;

(č) GlagT + T = Glag + T: *izluščiti fižol* = *luščiti fižol*; GlagT ← **GlagP** koga/kaj iz (česa/od koga) + **Fk**; GlagT ima v podstavi Riz, če poimenuje T — D4 — (slovnično) nečloveško — *iz česa*, sicer je v podstavi Rod — *od koga*: *izluščiti fižol* ← *luščiti fižol iz (česa)* + *Fk*; *terjati davek* — *izterjati davek (od koga)*; enako še: *kljuvati* — *izkljuvati oči*; *knjižiti* — *izknjižiti dolg*; *kopati* — *izkopati temelje*; *leči* — *izleči jajca*; *ločiti* — *izločiti kosti*; *piti* — *izpiti vino (iz kozarca)*; *tresti* — *iztresti jabolka*; *tržiti* — *iztržiti denar*; **vesti* — *izvesti skladbo*; *vedeti* — *izvedeti resnico (od koga)*; GlagP je dovršni: **makniti* — *iz(pod)makniti podstavek*. GlagT izraža časovnost dejanja. Pri Trubarju idr. zasledimo npr. *vun(kaj)pisati* 'izpisati', *vun(kaj)vleči* 'izvleči', tudi *vun(kaj)vzeti* 'izvzeti', *vun(kaj)vreči* 'izvreči'; zglede bi deloma lahko uvrstili tudi pod 2.2.3.1 (b);

(d) (D1) + GlagT + T : (D1) + Glag: (*Kdo*) *izbulji oči* : (*Kdo*) *bulji*; GlagT ← **GlagP** kaj iz (česa) + **Fk**; *izbuljiti oči* ← *buljiti oči iz (česa)*. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(e) GlagT + T = Glag + T: *izčesati prah* = *česati prah*; GlagT ← **GlagP** kaj iz Sam2 + **Fk**; Riz 'krajevni izvorni': *izbezati kostanj* ← *bezati kostanj iz (žerjavice)* + *Fk*; enako še: *brizgati vodo iz (črpalke)* — *izbrizgati vodo (iz črpalke)*; *cediti sok iz (limone)* — *izcediti sok (iz limone)*; *cukati nitke iz* — *izcukati nitke (iz blaga)*; *česati prah iz* — *izčesati prah (iz las)*; *črpati vodo iz* — *izčrpati vodo (iz vodnjaka)*; **dreti trn iz* — *izdreti trn (iz roke)*; *gnati ljudi iz* — *izgnati ljudi (iz domov)*; *gristi sredico iz* — *izgristi sredico (iz kruha)*; *kaditi čebele iz* — *izkaditi čebele (iz panja)*; *kljuvati črve*

iz — izključiti črve (iz lubja); krtačiti prah iz — izkrtačiti prah (iz obleke); luščiti kamenčke iz — izluščiti kamenčke (iz zidu); mamiti denar iz — izmamiti denar (iz/od prijatelja); Sam2 določa (slovnično) človeško, zato (tudi) Rod; mencati umazanijo iz — izmencati umazanijo (iz perila); metati kamenje iz — izmetati kamenje (iz luknje); nositi obleko iz — iznositi obleko (iz omare); pihati smeti iz — izpihati smeti (iz cevi); pisati metafore iz — izpisati metafore (iz pesmi); plakniti, plati vodo iz — izplakniti, izplati vodo (iz čolna); pleti plevel iz — izpleti plevel (iz pšenice); praskati kamenčke iz — izpraskati kamenčke (iz stene); prositi kruh/(malo) kruha od — izprositi kruh/(malo) kruha (od koga); puliti nit iz — izpuliti nit (iz blaga); pustiti koga iz — izpustiti koga (iz zapora); rezati maščobo iz — izrezati maščobo (iz mesa); sestati kri iz — izsestati kri (iz rane); srkati vlago iz — izsrkati vlago (iz zemlje); tepsti prah iz — iztepsti prah (iz obleke); trgati liste iz — iztrgati liste (iz zvezka); vleči zamašek iz — izvleči zamašek (iz steklenice); vzeti kaj iz — izvzeti kaj (iz česa); žagati podstavek iz — izžagati podstavek (iz lesa); GlagP je dovršni: pljuniti kri iz — izpljuniti kri (iz pljuč). GlagT je družljiv tudi s pdk, katerega predlog je homonimen s predposkim obrazilom:¹⁵ izčesati prah iz las. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(e') glede na neke vrste členitev po aktualnosti (obrazilno)podstavna predložna (iz) roditeljska vezljivost ni izražena — zakrita je izvornost (iz česa/od kot) in izražena usmerjenost gibanja (kam); GlagT ← GlagP (iz česa/od kod) kam/kje + Fk: izvoziti žito (iz česal/od kod) v Ameriko ← voziti žito (iz česal/od kod) v Ameriko + Fk; enako še: *pahniti (si) nogo (iz česa) — izpahniti (si) nogo v kolku. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(f) GlagT ← GlagP kaj iz Sam2 + Fk; Riz 'snovni': izoblikovati kip ← oblikovati kip iz (gline) + Fk; enako še: delati skulpturo iz — izdelati skulpturo (iz kamna). GlagT izraža časovnost dejanja.

2.2.3.2 Tožilniška in roditeljska (T + R): GlagT + T + R = Glag + T + R: izčrpati zalogo hrane = črpati zalogo hrane; GlagT ← GlagP kaj iz česa + Fk: izčrpati zalogo hrane ← črpati hrano iz zaloge + Fk; enako še: izčistiti posodo umazanije — čistiti umazanijo iz posode; izčistiti obleko madeža ← čistiti madež iz/z obleke. (Prim. 2.2.3.1 (b), npr. izmiti rano ← *miti (kaj) iz rane, in 2.2.3.1 (č), npr. izčistiti madež — čistiti madež iz (česa).)

2.2.3.3 Tožilniška in orodniška (T + O): GlagT + T + O = Glag + T + O: izpopolniti učbenik z novo snovjo = *popolniti učbenik z novo snovjo; GlagT ← GlagP kaj iz 'z/s' čim: izpopolniti učbenik z novo snovjo ← popolniti učbenik z novo snovjo; enako še: *polniti obrazec — izpolniti obrazec.

2.3 Na-¹⁶

2.3.1 Leva vezljivost

¹⁵J. DULAR (1983: 285) razlaga nastajanje takšnih zvez »s kontaminacijo govorne /skladijenjske/ podstave in tvorjenke: stopiti iz vlaka X izstopiti ← izstopiti iz vlaka«. SSKJ V (1991: 350) v okviru redakcije predposkega obrazila v- govori o »okrepljen/osti/« obrazila z v »za izražanje /.../ premikanja ali usmerjenosti v notranjost česa: /.../ vstopiti v hišo«.

¹⁶Kot pri redakciji predposkega obrazila iz- imamo v SSKJ II tudi pri na- (1975: 886) med zgledi neustreznosti, ko gre za glagolske in imenske tvorjenke s priposkimi in ne predposkimi obrazili; takšni primeri so nalagati, nanašati, naključati, napokati, napadati; nagovor, nalepka, napitek, naplavinski, natikalen.

(a) $D1 + \text{GlagT} = D1 + \text{Glag}$; *Sadje gnije = Sadje nagnije*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP na}$ (sebi in zato malo) + **Fk**: *Sadje nagnije* $\leftarrow$ *gnije na (sebi in zato malo)* + **Fk**; enako še: *Mleko (se) kisa — (se) nakisa*; *Gleženj *teče — nateče*. GlagT izraža krajevnost in manjšo količino dejanja; gre za opravljanje dejanja na sebi (in zato) malo. GlagP je dovršni — gre samo za omejeno količino (dejanja): *Hlod počí : Hlod napočí* $\leftarrow$ *počí na sebi (malo)*;

(b) GlagT dobi prosti morfem *se*, ki bi ga morda lahko razlagali tako, kot da vršilec z dejanjem prizadeva sebe — **na** vrh, na konec svoje (časovne) meje; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP na}$ (vrh, konec sebe) + **Fk**: *nahoditi se* $\leftarrow$ *hoditi na (vrh, konec sebe, svoje časovne meje)* + **Fk**; GlagP večinoma poimenujejo telesno stanje, lahko tudi prehranjevanje, govorjenje: (*Kdo*) *hodi, plava, teče — se nahodi, naplava, nateče*; enako še: (*Kdo*) *leži, sedi, spi, stoji — se naleži, nasedi, naspi*; tudi: *čaka, joka, molči — se načaka, najoka, namolči* 'imeti sebe (v določenem stanju) dovolj (na konec svoje (časovne) mere)'; (*Kdo*) *je, pije, sesa, žre — se naje, napije, nasesa, nažre*; tudi: (*Kdo*) *besediči, govori, klepeta, kriči, zmerja — se nabesediči, nagovori, naklepeta, nakriči, nazmerja* 'imeti sebe (v določenem dejanju) dovolj (na konec svoje (časovne) meje)'. GlagT izraža časovnost — najvišjo relativno možno količino trajanja;

(c) $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP na kaj}$: *nasesti* $\leftarrow$ *sesti na (kaj)*; *nastopiti* $\leftarrow$ *stopiti na kaj*. Pri Trubarju idr. *gorisesti, goristopiti*.

2.3.2 (Leva in) desna vezljivost

2.3.2.1 Tožilniška (T)

(a) $\text{GlagT} + T = \text{Glag} + T$: *nakaditi meso = kaditi meso*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP na Sam4} + \text{Fk}$: *nabeliti platno* $\leftarrow$ *beliti na platno* + **Fk**; enako še: *nabiksati škornje; nahruliti poslanec; nakaditi meso; nakazati problem; mazati (kaj) na čevlje — namazati čevlje (s čim); prašiti (kaj) na obleko — naprašiti obleko (s čim)*. GlagT izraža krajevnost — usmerjenost dejanja na (kaj) 'zgoraj (česa)';

(b) $\text{GlagT} + T = \text{GlagP} + T$: *nabeliti drevo = beliti drevo*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP na}$ (čem 'zgoraj' in zato malo) + **Fk**: *nabeliti drevo* $\leftarrow$ *beliti na drevesu (malo)* + **Fk**; enako še: *nacefrati blago; nacepiti palico; nagristi jabolko; nakrušiti steno; naličiti obraz; nalupiti deblo; nasekati bruno*. GlagT izraža krajevnost in manjšo, omejeno količino dejanja; gre za opravljanje dejanja na čem omejen čas;

(c) $(D1 +) \text{GlagT} + T : (D1 +) \text{Glag}$: (*Kdo*) *najde prijatelja : (Kdo) gre*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP na}$ (koga) + **Fk**; GlagP poimenuje premikanje: *najti primerne ljudi* $\leftarrow$ **iti na primerne ljudi* + **Fk**; enako še: *naleteti na znanca — *leteti na znanca*; GlagP je dovršni: *pasti, skočiti na sovražnika* $\leftarrow$ *napasti, naskočiti sovražnika*. GlagT izraža časovnost dejanja;

(č) $\text{GlagT} + T = \text{Glag} + T$: *načečkati ime = čečkati ime*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP koga/kaj na}$ (Sam4) + **Fk**: *načečkati ime* $\leftarrow$ *čečkati ime na (papir)* + **Fk**; enako še: *biti obroč na — nabiti obroč (na sod); bosti kostanj na — nabosti kostanj (na buciko); brati kamenje na — nabrati kamenje (na kup); brskati zemljo na — nabrskati zemljo (na stezo); črtati krog na — načrtati krog (na papir); gnesti se na — nagnesti se (na plesišče); *liti juho na — naliti juho (na krožnike); *ložiti drva na — naložiti drva (na ogenj); metati misli na — nametati misli (na papir); nesti kamenje na — nanesti kamenje (na kaj); nizati kroglice na — nanizati kroglice (na vrvico); bosti kaj na —*

*nabosti kaj (na iglo); pisati enačbo na — napisati enačbo (na tablo); seliti begunce na — naseliti begunce (na različna področja); slikati pokrajino na — naslikati pokrajino (na platno); staviti pipo na — nastaviti pipo (na usta); ščuvati psa na — naščuvati psa (na sovražnika); vezati koga na — navezati koga (nase); viti lase na — naviti lase (na navijalke). GlagT je družljiv s *pdk*, katerega predlog je lahko (ne pa nujno) homonimen s predposnim obrazilom; torej tudi *močiti — namočiti kruh v vino; nesti — nanesti drva v hišo; peljati — napeljati nitko v šivankino uho*. GlagT izraža krajevno usmerjenost dejanja — zgoraj česa;*

(d) (D1 +) GlagT + T = (D1) + Glag + T: (*Lisica*) *nakošati rep* = (*Lisica*) *košati rep*; GlagT ← **GlagP** kaj **na** (vrh, konec) + **Fk**: (*Pes*) *naježi dlako* ← *ježi dlako na* (vrh, konec) + **Fk**; enako še: (*Kdo*) *mršči obrvi* — *namršči obrvi*; *Lisica košati rep* — *nakošati rep*; *Reka plavi deske* — *naplavi deske*. GlagT izraža časovnost dejanja;

(d') GlagT + T = Glag + T: *nahriniti otroka* = *hraniti otroka*; GlagT ← **GlagP** koga/kaj **na** (vrh, konec) + **Fk**: *nahriniti otroka* ← *hraniti otroka na* (vrh, konec) + **Fk**; enako še: *brati* — *nabrati grozdje*; *brusiti* — *nabrusiti koso*; *cvreti* — *nacvreti krofe*; *črpati* — *načrpati nafto*; *grmaditi* — *nagrmaditi kamenje*; *hujskati* — *nahujskati koga*; *kopati* — *nakopati premog*; *kositi* — *nakositi deteljo*; *molsti* — *namolsti mleko*; *oljiti* — *naoljiti ležaj*; *ostrititi* — *naostriti svinčnik*; *paberkovati* — *napaberkovati grozdje*; *presti* — *napresti volno*; *pojiti* — *napojiti živino*; *sekati* — *nasekati drva*; *tepsti* — *natepsti koga*; *trgati* — *natrgati zelišča*. GlagT izraža časovnost — najvišja možna količina dejanja; količinska razsežnost dejanja se lahko kaže tudi v needninskem T, npr. *plesti jopice* — *naplesti jopice* : *splesti jopico*.

2.3.2.2 Tožilniška in orodniška (T + Oz): GlagT + T + Oz = Glag + T + Oz: *nabasati žepe s hrano* = *basati žepe s hrano*; GlagT ← **GlagP** kaj **na/v...** + **Fk**: *nabiti jašek z gramozom* ← *biti gramoz na/v jašek* + **Fk**; enako še: **ložiti seno na voz* — *naložiti voz s senom*; *polniti jabolka na/v košaro* — *napolniti košaro z jabolki*; *tlačiti papir v vrečo* — *natlačiti vrečo s papirjem*; *trpati slamo na/v slamnjačo* — *natrpati slamnjačo s slamo*. GlagT izraža krajevnost z najvišjo možno količino.

2.3.2.3 Tožilniška in roditeljska: GlagT + T (sebe) + R : Glag + T: *nadihati se svežega zraka* : *dihati sveži zrak*; GlagT ima vedno morfem *se 'sebe'*: GlagT ← **GlagP** **na** sebe kaj + **Fk**: *nadihati se svežega zraka* ← *dihati na sebe 'v sebe' sveži zrak* + **Fk**; GlagP poimenuje v glavnem prehranjevanje, pitje; enako še: *srkati lepoto* — *nasrkati se lepote*; *jesti kruh* — *najesti se kruha*; *piti vino* — *napiti se vina*; *užiti kaj* — *naužiti se česa*; *žreti klobase* — *nažreti se klobas*. GlagT izraža časovnost z najvišjo možno količino (prehranjevalnega) dejanja.

2.3.3.4 Tožilniška in dajalniška: GlagT + T + D/Tna = Glag + T + D/Tna: *naprtiti krivdo komu /na koga* = *prtiti*¹⁷ *krivdo komu/na koga*; GlagT ← **GlagP** kaj **na** (koga/kaj) + **Fk**: *naprtiti komu krivdo* ← *prtiti krivdo na koga* + **Fk**; enako še: *naložiti komu davke*; GlagP je dovršni: *namigniti komu kaj*; tu mogoč tudi Tna: **migniti komu na kaj*. GlagT izraža krajevno usmerjenost dejanja.

¹⁷SSKJ IV (1979: 272) označuje besedo kot ekspr(esivno).

2.4 Nad-¹⁸

2.4.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Mesto nadvlada* = *Mesto vlada*; GlagT ← **GlagP nad** (Sam5) + **Fk**: *Mesto nadvlada* ← *Mesto vlada nad* (okolico) + **Fk**.

2.4.2 (Leva in) desna — tožilniška — vezljivost

(a) Glag T + T = Glag + T: *nadgraditi nadstropje* = *graditi nadstropje*; GlagT ← **GlagP kaj nad** (čem) + **Fk**: *nadzidati hišo* ← *zidati kaj nad hišo* ali *zidati hišo nad* (čem) + **Fk**; enako še: *zidati*, *graditi pet nadstropij nad* (čem) — *nadzidati*, *nadgraditi pet nadstropij*; GlagT izraža krajevnost, prostorskost dejanja;

(b) GlagT + T : Glag + — : *nadživeti koga* : *živeti* — ; GlagT ← **GlagP nad Sam5+ Fk**: *nadživeti koga* ← *živeti nad* (kom) + **Fk**; GlagT izraža časovno presežnost dejanja glede na koga; gre za kalkiran Glag v pomenu 'preživeti'. Podoben kalk *nadmodriti koga*.

2.5 O-

2.5.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Brada osivi* = *Brada sivi*; GlagT ← **GlagP *ob** 'okrog' (sebe) + **Fk**: *Tramovi ogorijo* ← *gorijo ob* 'okrog' (sebe) + **Fk**. GlagT izraža najvišjo možno količino dejanja glede na površino.

2.5.2 (Leva in) desna vezljivost

2.5.2.1 Tožilniška (T): GlagT + T = Glag + T; *ogristi jabolko* = *gristi jabolko*; GlagT ← **GlagP kaj *ob** 'okrog' (njega/nje) + **Fk**: *oglodati drevo* ← *glodati drevo okrog* (njega) + **Fk**; enako še: *greti* — *ogreti vodo*; *guliti* — *oguliti naslanjač*; *hladiti* — *ohladiti vino*; *hromiti* — *ohromiti mišico*; *kaditi* — *okaditi meso*; *lupiti* — *olupiti krompir*; *luščiti* — *oluščiti fižol*; *plesti* — *oplesti steklenico*; *prašiti* — *oprašiti plašč*; *prhati* — *oprhati otroka*; *slepiti* — *oslepiti koga*; *viti* — *oviti roke*; *vohati* — *ovohati koga*; *zdraviti* — *ozdraviti bolnika* (: *ozdraviti bolezen*); *žgati* — *ožgati les*. GlagT lahko izraža krajevnost z najvišjo možno količino dejanja glede na površino; zaradi omejitve dejanja na površino pa lahko tudi površinskost in zato količinsko manj dejanja, npr. *opeči meso*. Pri Trubarju idr. zgledi kot *dolidreti* 'o(b)dreti'. Vezljivost GlagP z *o/ob* danes ni mogoča zaradi spremenjenega pomena morfemov.

2.6 Ob-¹⁹

2.6.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Otrok občepi* = *Otrok čepi*; GlagT ← **GlagP ob** (sebi) + **Fk**; GlagP poimenuje telesno stanje: *Bolnik obleži* ← *leži ob* (sebi) + **Fk**; enako še: *Kdo/Kaj čepi*, *sedi*, *stoji*, *visi*, *ždi* — *Kdo/Kaj občepi*, *obsedi*, *obstoji*, *obvisi*, *obždi*. GlagT izraža časovnost — vztrajanje v določenem stanju. Ti GlagT so načeloma družljivi s pdk, katerega predlog je lahko homonimen s predponskim obrazilom: *občepeti ob ognju*, v *kuhinji*; *obležati na kavču*; *obtičati v snegu*; *obviseti na klinu*.

2.6.2 (Leva in) desna vezljivost — tožilniška (T)

(a) (D1 +) GlagT + T : (D1 +) Glag + — : *(Sonce) obsije vrhove* : *(Sonce) sije*;

¹⁸Predponsko obrazilo *nad-* je v SSKJ II (1975: 899) z besedotvornovrstnega stališča zgrešeno predstavljeno: skupaj so glagolske in imenske sestavljenke, med njimi pa priponskoobrazilne tvorjenke — samostalniške kot *nadvoz*, *nadzidek*, *nadvlada*, *nadstvarnost*, glagolske *nadvladovati*, *nadzirati* — tvorjenke iz predložne zveze kot *nadpalubje* idr. Nujna je tudi pomenska preureditev gesla.

¹⁹Tudi pri geslu *ob-* SSKJ III (1979: 172) ne loči glagolskih izpeljank, npr. *obletati*, od (glagolskih) sestavljenk, tvorjenk iz predložne zveze, npr. *obnoviti*, *obdavčiti*, *obljuditi*, pa tudi predponskih obrazil *o-* od *ob-*: ker ima SSKJ tudi geslo *o-*, primeri kot *obradi* ne sodijo pod geslo *ob-*.

GlagT ← **GlagP ob** 'okrog' (česa) + **Fk/Fe**: *Sonce obsije vrhove* ← *sije ob* 'okrog' *vrhov* + **Fk/Fe**; GlagT izraža krajevnost dejanja;

(b) GlagT + T : Glag + — : *obdirjati stadion* : *dirjati*; GlagT ← **GlagP ob** 'okrog' *Sam2* + **Fk**: *obdirjati stadion* ← *dirjati ob stadionu* (ob 'okrog' in ne 'zraven') + **Fk**; enako še: *črtati ob poglavju* — *občrtati poglavje*; *hoditi ob taboru* — *obhoditi tabor*; *kopati ob šotoru* — *obkopati šotor*; *krožiti ob mestu* — *obkrožiti mesto*; *risati ob stopalu* — *obrisati stopalo*; *suti ob krompirju* — *obsuti krompir*; *teči ob hiši* — *obteči hišo*; *zidati ob parceli* — *obzidati parcelo*; GlagP je dovršni: *sesti ob mizil-o* — *obsesti mizo*; *stopiti ob koga* — *obstopiti koga*; v teh primerih mora biti D1 (Vd)²⁰ množinski. GlagT izraža prostorskost, krajevnost dogajanja;

(c) GlagT + T = GlagP + T: *obgristi jabolko* = *gristi jabolko*; GlagT ← **GlagP kaj** ***ob** 'okrog' (njega/nje) + **Fk**: *obglodati koren* ← *glodati koren* ***ob** 'okrog' (njega) + **Fk**; enako še: *gristi* — *obgristi jabolko*; *jesti* — *objesti grm*; *računati* — *obračunati potne stroške*; *šiti* — *obšiti prtič*; *varovati* — *obvarovati koga*; *zankati* — *obzankati gumbnico*. GlagT izraža prostorskost, krajevnost dejanja — okrog česa;

(č) GlagT + T = GlagP + T: *obsekati veje* = *sekati veje*; GlagT ← **GlagP kaj ob** 'okrog' (česa) + **Fk**: *obsekati veje* ← *sekati veje ob* 'okrog' (česa) + **Fk**; enako še: *tesati* — *obtesati robove*; GlagT je množinski. Možna je družljivost s *pdk*, vendar predlog ni homonimen s predposkim obrazilom: *vesiti torbo na ramo* — *ob(v)esiti torbo na ramo*; *vrniti se na petah* — *ob(v)rniti se na petah* (GlagP je dovršni). GlagT izraža krajevnost dejanja;

(d) GlagT + T : GlagP + Mob: *obliti steno* : *liti ob steni*; GlagT ← **GlagP ob** (čem) + **Fk**: *obliti steno* ← *liti ob steni* + **Fk**. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.6.3 Tožilniška in orodniška vezljivost (T + Oz): GlagT + T + Oz = Glag + T + Tob: *oblepiti vrata s tesnilom* = *lepiti vrata s tesnilom*; GlagT ← **GlagP kaj ob** 'okrog' *Sam2* + **Fk**: *obdati mesto z obzidjem* ← *dati obzidje ob* 'okrog' *mesta*; enako še: *svetiti luč v koga* — *obsvetiti koga z lučjo*. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.7 Od-

2.7.1 Leva vezljivost

(a) D1 + GlagT = D1 + Glag: *Trta odcveti* = *Trta cveti*; GlagT ← **GlagP od** (dejanja stran) + **Fk**; D1 (Vd) je pomensko določen s podstavnim glagolom — glagolsko dejanje je pomenska sestavina Vd; GlagT izraža samo časovnost — absolutno končanost dejanja: *Trta odcveti* ← *cveti (stran) od (dejanja)* + **Fk**; enako še: *Budilka brni, drdra* — *odbrni, oddrdra*; *Kitarist brenka* — *odbrenka*; *Vihar buči* — *odbuči*; *Zvon cinglja, zvoní* — *odcinglja, odzvoní*; *Pianist igra* — *odigra*; *Duhovnik mašuje* — *odmašuje*. Pri Trubarju idr. *pročmreti* 'odmreti';

(b) D1 + GlagT = D1 + Glag: *Kdo odpotuje* = *Kdo potuje*; GlagT ← **GlagP od** (česa stran) + **Fe**; (*Kos odleti* ← *leti (stran) od (česa)* + **Fe**; GlagP izraža sposobnost dejanja oziroma gibanja, lahko pa tudi njegovo usmerjenost, pri čemer imamo še drug, nekako vmesni GlagT, ki izraža končanost dejanja: *Kos leti (kam)* — *prileti* — *odleti* (t. i. vektorska razmerja)²¹; GlagT *odleteti* torej ne izraža končanja dejanja, ampak

²⁰Vd = vršilec dejanja.

²¹Pojem vektorske usmerjenosti dejanja v zvezi s pojavom antonimije uporablja J. FILIPEČ (1961: 222).

njegovo trenutnost, enkratnost; enako še: *Kdo gre (*ide), jadra, jezdi, plava, potuje — odide, odjadra, odjezdi, odplava, odpotuje*; Kri teče — *odteče*; GlagP večkrat poimenuje za Vd lahko tipičen način premikanja, GlagT izraža še usmerjenost stran: *Jadrnica brzi — odrbrzi; Otrok caplja — odcaplja; Konji divjajo, galopirajo — oddivjajo, odgalopirajo; Pijanec kolovrati — odkolovrati; Kdo se guga, huli, kobali, plazi, pleše — odguga, odhuli, odkobali, odplazi, odpleše*; GlagP poimenuje za Vd tipično oglašanje, GlagT še gibanje stran (med oglašanjem): *Čmrlj brenči — odbrenči; Motor brni, drdra — odrbni, oddrda; Pes cvili — odcvili; Nevihta grmi — odgrmi; Kdo sope — odsope*. GlagT izraža prostorskost dejanja, in sicer njegovo začetnost v smislu odmika — stran — od česa. Trubar idr. imajo poimenovanja kot *pročiti 'oditi', pročeči 'odteči'*. Glagoli iz te skupine so velikokrat družljivi s pdk, ki navadno izraža usmerjenost gibanja; predlog je lahko homonimen s predponskim obrazilom: *odjadрати, odriniti od obale; odskočiti od ognja, vendar odcapljati v hišo, oditi na vrt, odkorakati po cesti, odpolzeti po steklu*.

2.7.2 (Leva in) desna vezljivost

2.7.2.1 Tožilniška (T)

(a) GlagT + T = GlagP + T: *odcediti krompir = cediti krompir*; GlagT ← **GlagP** od Sam2 + **Fk/Fe**: *odcediti krompir* ← *cediti od krompirja* + **Fk**; enako še: *oddrgniti nahrbtnik; odgrebsti truplo; odkopati predmet; odviti pokrov (steklenice)*; GlagP je dovršni: *odgrizniti jabolko*. GlagP je lahko dvojnovezljiv — T in R, T je zakrit: *grizniti (kaj) od česa — odgrizniti (kaj)*, (prim. 2.2.3.1 (b) in 2.2.3.2). Podobno kot pri skupini 2.7.1 (b) lahko izraža GlagT tudi enkratnost dejanja kot nasprotje končanosti dejanja; opraviiti imamo torej z naslednjo verigo: iztekanje dejanja — GlagP *mašiti* — končanost — GlagT *zamašiti*; GlagT *odmašiti*; kriti lonec (— *pokriti*) : *odkriti*. GlagT izraža krajevnost — odstranitev česa;

(b) GlagT + T = Glag + T: *odbrusiti zob — brusiti zob*; GlagT ← **GlagP** kaj od (česa stran) + **Fk**: *odbrusiti zob* ← *brusiti zob od (česa stran)* + **Fk**; enako še: *cediti čaj od (od česa stran) — odcediti čaj; drgniti od — oddrgniti umazanijo (od česa); jesti od — odjesti zaslužek; klestiti od — odklestiti veje; lomiti od — odlomiti veje; luščiti od — odluščiti kraste; metati od — odmetati zemljo; pisati od — odpisati dolg; poditi od — odpoditi otroke; praskati od — odpraskati; rezati od — odrezati; sekati od — odsekati; trgati od — odtrgati; viti od — odviti matico*; GlagP je dovršni: *kupiti od — odkupiti; pihniti od — odpihniti; poklicati od — odpoklicati delegate; poslati od — odposlati pismo*. GlagT izraža krajevnost, prostorskost — odstranitev, ločitev česa od česa drugega. Pri Trubarju idr. so poimenovanja kot *pročnesti 'odnesti'* — na dovršniški podstavi kot *pročločiti 'odločiti'*. GlagT je družljiv s pdk — tudi s predlogom, homonimnim s predponskim obrazilom: *odbiti se od površine; odbiti žogo od zidu*;

(c) GlagT + T + R = GlagP + T + R: *odklesati kos kamna = klesati kos kamna*; GlagT ← **GlagP** kaj od Sam2 + **Fk**: *odklesati kos kamna* ← *klesati kos od kamna (stran)* + **Fk**; enako še: *odkrhniti kos krede* ← *krhniti (kos) stran od (krede)*; *odbiti robove kamna; odkrušiti del ometa; odmeriti tri metre drv; odpiliti glavico žeblja; odrezati kos blaga*. GlagT izraža krajevnost, prostorskost — (delno) odstranitev česa.

2.7.2.2 Dajalniška (D): GlagT + D = GlagP + D: *odkimati komu — kimati komu*; GlagT ← **GlagP** komu od (česa stran) + **Fe**: *odkima mu* ← *kima (mu) od (česa stran)*.

2.7.3 Tožilniška in dajalniška (T + D): GlagT + T + D = GlagP + T + D: *odbiti komu*²² *zob* — *biti komu zob*; GlagT ← **GlagP** kaj **od** koga stran + **Fk**: *odbiti komu zob* ← *biti zob od kogalčesa stran*.

2.8 Po-²³

2.8.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Zvon pozvoni* = *Zvon zvoni*.

(a) GlagT ← **GlagP po** (vrhu, zgoraj in zato neintenzivno, malo) + **Fe**: *Bolnik pokašlja* ← *kašlja po (vrhu)* + **Fe**; enako še: *Kdo pokljuka, poleži, pomisli, posedi, postoji, potoži*; GlagP je dovršni: *Kdo počepne, poskoči*; GlagP večkrat poimenujejo telesno stanje; GlagT izraža časovnost — malo;

(b) GlagT ← **GlagP po** (čem) + **Fe**: *Kaplje pobobnajo* ← *bobnajo po (čem)* + **Fe**; enako še: *Kokoš brska po (gnoju)* — *pobrska (po gnoju)*; *Sline se cedijo po (bradi)* — *pocedijo (po bradi)*; *Dim leže po (prostoru)* — *(se) poleže (po prostoru)*. GlagT izraža samo časovnost — enkratnost dejanja; GlagT je načeloma družljiv s predložnim prislovnim določilom;

(c) GlagT ← **GlagP po** sebi 'zgoraj sebe' + **Fk**: *Sneg poledeni* ← *ledeni po (sebi)* + **Fk**; *Tla pomrznejo*. GlagT izraža krajevnost — dejanje po površini;

(č) GlagT ← **GlagP drug po** 'za, zaporedoma' drugem + **Fk**: *Ljudje popadajo* ← *padajo drug po ('za') drugem* + **Fk**; enako še: *Kozarci popokajo*; GlagP je dovršni: *Vojaki poležejo, posedejo*; D1 je needninski. GlagT izraža časovno zaporednost dejanja.

2.8.2 (Leva in) desna vezljivost

2.8.2.1 Tožilniška (T)

(a) GlagT + T = Glag + T: *poapniti travnik* = *apniti travnik*; GlagT ← **GlagP po** Sam5 + **Fk**: *pobarvati les* ← *barvati po lesu* + **Fk**; enako še: *pobeliti hribe*; *pobrisati mizo*; *pobrizgati, pobruhati tla*; *pocukrati flancate*; *počesati otroke*; *pogaziti sneg*; *pogledati sliko*; *pograbiti steklenico*; *pogniti mizo*; *pohoditi rože*; *pokazati zadnjega v vrsti*; *pokriti lonec*; *pokropiti koga*; *polikati rjuho*; *politi slamo*; *pomastiti pekač*; *pomečkati obleko*; *pomeriti prostor*; *pomesti dvorišče*; *pomlatiti pšenico*; *popljudati tla*; *poravnati rjuho*; *poseliti dolino*; *potipati blago*. GlagT izraža krajevnost — dejanje na površini česa;

(a') GlagT + T = Glag + T: *popiti vino* = *piti vino*; GlagT ← **GlagP po** (čem) + **Fk/Fe**: *posušiti perilo* ← *sušiti po perilu* + **Fk**; enako še: *pojesti kosilo*; *pomiriti bolnika*; *porabiti denar*; *posušiti perilo*; *povezati butaro*; *poklicati mater*. GlagT izraža časovnost — opravljenost dejanja;

(b) GlagT + T (needninski) = Glag + T (needninski): *pocepiti jablane* — *cepiti jablane*; GlagT ← **GlagP** kaj (drug) **po** drugem 'zaporedoma' + **Fk**: *potreti orehe* ← *treti (orehe drugega) po (drugem)* + **Fk**; enako še: *poklati prašiče*; *popaliti listje*; *populiti plevel*; *pospraviti igrače*; *potrgati grozdje*; GlagP je dovršni: *pokončati žuželke*; *potakniti sadike*. GlagT izraža časovno zaporednost dogajanja;

²²V predstavljenem zgledu ne gre za t. i. svojilni dajalnik *odbiti komu zob* ← *zob (od) koga* — *(od) njega* ← *njegov* (sestavinskosvojilni pomen); o svojilnem roditelju in dajalniku v razpravi A. VIDOVIČ-MUHA in tam cit. literatura (1981: 19–43); s stališča udeleženskih vlog o svojilnem roditelju J. OREŠNIK (1992: 51–63).

²³V okviru redakcije gesla *po-* v SSKJ III (1979: 650) ne sodi (modifikacijska) glagolska izpeljanka *podrsavati* in samostalniške (izglagolske) izpeljanke kot *poapnenje*, *pokritje*.

(c) GlagT + T = Glag + T: *pomesti drobtine = mesti drobtine*; GlagT ← **GlagP** kaj **po** čem + **Fk**: *popihati prah* ← *pihati prah po (čem) + Fk*; enako še: *pognati ljudi*; *politi juho*; *položiti knjigo*; GlagT je v glavnem družljiv s pdk — predlog je navadno homonimen s predponskim obrazilom: *pognati kri po žilah*; *politi juho po tleh*; *položiti knjigo na mizo*; *pomesti drobtine z mize*. GlagT izraža krajevnost dogajanja. Pri Trubarju idr. se najdejo izrazi kot *naprejšnati* 'pognati';

(č) GlagT + T + R = GlagP + T + R: *pomeriti dolžino obleke = meriti dolžino obleke*; GlagT ← **GlagP** kaj **po** Sam5 + **Fe**: *pomeriti dolžino obleke* ← *meriti obleko po dolžini + Fk*. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.8.3 Dajalniška in tožilniška vezljivost (D + T): GlagT + D + T = GlagP + T + D: *podati komu klobuk = dati komu klobuk*; GlagT ← **GlagP** komu po čem + **Fe**: *pokazati kupcu blago* ← *kazati kupcu po blagu + Fe*; enako še: *položiti živini krmo*; *ponuditi komu sadje*; *popihati otroku buško*; *porezati živali kremplje*. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.9 Pod-

2.9.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Grmovje podraste = Grmovje raste*; GlagT ← **Glag pod** (čem) + **Fk**: *Grmovje podraste* ← *raste pod (čem)*. GlagT izraža krajevnost dogajanja — pod čem.

2.9.2 (Leva in) desna vezljivost

2.9.2.1 Tožilniška (T): GlagT + T = GlagP + T: *podgrebsti žerjavico = grebsti žerjavico*:

(a) GlagT + T = GlagT + T: *podbiti pragove = biti pragove*; GlagT ← **GlagP pod** (koga/kaj) + **Fk**: *podceniti možnost* ← *ceniti pod možnost + Fk*; enako še: *podčrtati besede*; *podjesti korenino*; *podkaditi perilo*; *podkopati drevo*; *podkovati konja*; *podkrepi trditev*; *podkuriti peč*; *podliti oko*; *podmesti zelje*; *podpečatiti oporoko*; *podpihniti žerjavico*; *podpisati protest*; *podplesti nogavico*; *podpričati izjave*; *podstaviti kolo*; **podvzeti ukrepe*; *podzidati stavbo*; *podžreti korenine*. GlagT izraža krajevnost — dejanje, opravljeno pod čim;

(b) GlagT ← **GlagP** (koga/kaj) **pod** (kaj) + **Fk**: *podbrnati pšenico* ← *brnati pšenico pod (kaj) + Fk*; enako še: *podbarvati platno*; *podhladiti telo*; *podkopati gnoj*; *podkupiti koga*; *podložiti blazino*; *podorati krompir*; *podpisati*, *podpreti koga*; *podsaditi smreke*; *podsejati jelke*; *podstaviti kozarec*; GlagT je dovršni: *podtakniti vohuna*. GlagT izraža krajevnost — dejanje opravljeno pod 'spodaj' čem drugim;

(b') GlagT ← **GlagP** (koga/kaj) **pod** (njega/njo) + **Fk**: *podminirati cesto* ← *minirati cesto pod (njo)*;²⁴ enako še: *podbrati grozdje*; *podmazati avto*; *podminirati cesto*;

²⁴J. Orešnik predlaga podstavo s prislovom *spodaj* — *minirati cesto spodaj* — tudi zaradi ohranitve udeleženskih vlog pri sestavnem glagolu *podminirati* in nesestavnem *minirati*; kot skladenjskopodstavni glagol je v tem razmerju pomemben še *minirati pod*. Glede na to, da se udeleženske vloge pri sestavnih in nesestavnih glagolih velikokrat ne morejo ohranjati nespremenjene, saj ima sestavni glagol lahko vsaj eno vlogo zakrito s predponskim obrazilom, v skladenjski podstavi pa izraženo s frazeološkim glagolom (predložni glagolski morfem), sklepamo tudi na delno pomensko različnost med obema skupinama glagolov: *podminirati (cesto)* ne pomeni samo *minirati cesto spodaj*, kar dopušča kjerkoli spodaj (ceste), ampak *minirati (cesto) pod njo samo*; ohranitev oz. odprava vezljivosti (lahko) delno vpliva na pomen. — J. Orešniku se zahvaljujem za razpravljanje o vprašanju.

podnetiti drva; podsekati drevo; podšiti plašč; podvihati rep; podvleči krilo; GlagT je družljiv s pdk — predlog je lahko hominimen s predponskim obrazilom: podviti krilo pod kolena. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.9.2.3 Dajalniška (D): GlagT + D : Glag + — : *podleči čarom : leči —* ; GlagT ← **GlagP** *pod* (koga/kaj) + **Fk**: *podkaditi komu/čemu* ← *kaditi pod (kom/čem)* + **Fk**. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.9.2.4 Tožilniška in dajalniška (T + D): GlagT + T + D : Glag + T + Tpod: *podvreči se vodstvu : vreči se*; GlagT ← **GlagP** (koga/kaj) **pod** (koga/kaj) + **Fk**: *podložiti vladarju deželo* ← **ložiti deželo pod vladarja* + **Fk**; GlagP je dovršni: *podtakniti komu kaj; podvreči delo kritiki*. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.9.2.5 Tožilniška in roditeljska (T + R): GlagT + T + R = Glag + T + R: *podceniti možnost uspeha = ceniti možnost uspeha*; GlagT ← **GlagP** *kaj pod kaj* + **Fe**: *podceniti možnost uspeha* ← *ceniti uspeh pod možnostjo* + **Fe** (prim. 2.9.2.1 (a)).

2.10 Pre-²⁵

2.10.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Kdo prebledi — Kdo blede*; GlagT ← **GlagP** *skozi* (celotno možno količino dejanja) + **Fk**: *(Kdo) prebledi* ← *bledi skozi (celotno možno dejanje)*; GlagT izraža časovnost dejanja — skozi celotno možno količino dejanja.

2.10.2 (Leva in) desna vezljivost — tožilniška (T)

(a) GlagT + T = Glag + T: *prebresti vodo = bresti vodo*; GlagT ← **GlagP** *skozi* (kaj) + **Fk**: *prečesati lase* ← *česati skozi lase* + **Fk**; enako še: *prebiti led; prebosti papir; prebroditi plitvino; precvreti krofe; pregristi nit; prejesti blago; preključati lupino; premočiti suknjič; prepojiti kruh; prepeči snov; prepojiti les*; GlagT je dovršni: *prepikniti kaj; pretakniti nit*. GlagT je družljiv s pdk: *prebiti se skozi obroč; pretolči se skozi zamete*. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(b) GlagT + T (T poimenuje količino časa) : Glag + — : *prebedeti noč : bedeti* ; GlagT ← **GlagP** *skozi* (določeno količino česa) + **Fk**: *prebedeti noč* ← *bedeti skozi noč* + **Fk**; enako še: *prečepeti več ur; prehoditi nekaj kilometrov; preležati, presedeti, prespati, prestati ves dan*; GlagP poimenuje premikanje ali položaj, stanje (teles). GlagT izraža časovnost dejanja;

(c) GlagT + T : Glag — : *prejadrati ocean : jadrati —* ; GlagT ← **GlagP** *čez kaj* + **Fk**: *pregaziti pot* ← *gaziti čez pot* + **Fk**; GlagP poimenuje premikanje; enako še: *prejezditi dolino; prelesti cesto; preleteti pokrajino; prepeljati križišče; preplavati reko; preplaziti sobo; preplezati ograjo; prešiniti obraz*; GlagP je dovršni: *prekoračiti, preskočiti, prestopiti jarek*. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(č) GlagT + T = GlagP + T: *prebuditi otroka = buditi otroka*; GlagT ← **GlagP** *koga skozi* (celotno možno količino dejanja) + **Fk**; *buditi — prebuditi koga — (Kdo je) buden*; enako še: *prebičati koga; prehraniti otroke; preizkusiti motor; prekleti koga; prekršiti pogodbo; premisliti nalogo; premotiti koga; preteptati koga*. GlagT izraža časovnost dejanja;

²⁵Večina zgledov v SSKJ III (1979: 976) gesla *pre...* pod 1 (d) je neustreznih: *prebirati, precapljati, preključevati* [...]. *pregorevati*; slovarska razlaga »ponavljaj(e), zapovrstnost/.../ dejanja« se ne nanaša na predponsko obrazilo, ampak na celotno glagolsko dejanje.

(č') **GlagT** ← **GlagP** kaj **skozi** (celotno možno količino česa) + **Fk**: *prečistiti zrak* ← *čistiti zrak skozi* (celotno možno količino zraka) + **Fk**; enako še: *prebrati jabolka*; *prebrati knjigo*; *pregledati dokumente*; *pregnesti glino*; *preigrati melodijo*; *preiskati okolico*; *prekršiti pogodbo*; *prekrvaviti prste*; *prekuhati perilo*; *preleviti se*; *prelomiti vejo*; *premeriti hlode*; *premenjati ključavnico*; *premlatiti snope*; *prepražiti čebulo*; *prerezati hlebec*; *presekat vrvi*; *prestriči*, *pretrgati nit*; *preživeti mladost*. **GlagT** izraža časovnost dejanja;

(d) **GlagT** + **T** = **Glag** + **T** (**T** = needninski): *prekrižati roke* = *križati roke*: **GlagT** ← **GlagP** (kaj) **čez** (kaj) + **Fk**: *preplesti trakove* ← *plesti trakove čez trakove* + **Fk**. **GlagT** izraža krajevnost dejanja glede na prostorsko razporeditev česa prek česa drugega;

(e) **GlagT** + **T** = **Glag** + **T**: *prebarvati pohištvo* = *barvati pohištvo*; **GlagT** ← **GlagP** kaj **drugače** + **Fk**: *preoblikovati melodijo* ← *oblikovati melodijo drugače* + **Fk**; enako še: *precepiti drevesa*; *prečarati pokrajino*; *predružačiti družbo*; *preformirati projekt*; *pregrupirati brigado*; *prekaliti jeklo*; *preklicati ukrepe*; *prekovati konja*; *prekrojiti obliko*; *prekrstiti koga*; *preobraziti ljudi*; *presnovati načrt*. **GlagT** izraža časovnost dejanja — drugačenja česa; **GlagP** je dovršni: *prenarediti obleko*; *preprijeti volan*. V skladenjski podstavi je frazeološka zveza glagola in prislova *drugače*.

(f) **GlagT** + **T** = **Glag** + **T**: *pregnati ljudi* = *gnati ljudi*; **GlagT** ← **GlagP** (koga/kaj) **drugam** + **Fk**: *preliti mleko* ← *liti mleko drugam* + **Fk**; enako še: *preložiti deske*; *premetati pesek*; *prenesti bolnika*; *prepeljati ranjenca*; *prepeti konja*; *prepisati pismo*; *prerisati skico*; *presaditi rože*; *preseliti prebivalce*; *preslikati vzorec*; *prestaviti posodo*; *pretresti krompir*; **GlagT** je družljiv s **pdk**: *prekrasti se k sovražniku*; *prekrcat se na drugo ladjo*. **GlagT** izraža krajevnost — premikanja česa. Tudi tu se pojavlja v skladenjski podstavi zveza glagola in prislova *drugam*.

2.10.3 Dajalniška in tožilniška (**D** + **T**): **GlagT** + **D** + **T** = **Glag** + **D** + **T**: *prepustiti sinu hišo* = *pustiti sinu hišo*; **GlagT** ← **GlagP** **čez** koga kaj: *predati komu kaj* ← *dati čez koga kaj*; **GlagP** je dovršni.

2.10.4 Tožilniška in roditeljska (**T** + **R**): *pregaziti kupe snega* = *gaziti kupe snega*; **GlagT** ← **GlagP** kaj **skozi** kaj + **Fk**: *pregaziti kupe snega* ← *gaziti sneg skozi kupe* + **Fk**; enako še: *predreti ovoj bule* ← **dreti bulo skozi ovoj*.

2.11 *Pred*²⁶

2.11.1 (Leva in) desna — tožilniška (**T**): **GlagT** + **T** = **Glag** + **T**: *prednapeti beton* = *napeti beton*; **GlagT** ← **GlagP** **pred** 'prej' (pred časom dejanja): *prednapeti (beton)* ← *napeti (beton) pred 'prej' (pred glag. dejanjem)*; enako še: *prednaročiti knjigo*; *predpripraviti živila*. Kaže, da predponsko obrazilo *pred-* 'prej' nima vidске vloge, npr. *Stroj predpere perilo: prati perilo* — *predprati perilo*.²⁷ **GlagT** izraža časovnost dejanja — dejanje pred drugim dejanjem. Kolikor imamo v SSKJ zapisanih tovrstnih zgledov, gre v glavnem za razvrstitev obravnavanega obrazila na dovršni tvorjeni (sestavni) glagol — *prednapeti*, *predpripraviti* (A. Vidovič-Muha 1988a: 23); tvorjenke s *pred-* 'prej' so (novejši) kalki iz nemščine.

²⁶SSKJ III (1979: 990–991) ima pri geslu *pred-* neustrezne zglede *predvidevati*; *predklon*, *predložitev*, *prednaročniški*; *predgretje*.

²⁷SSKJ III (1976: 1007) ima samo geslo *predpranje* v zvezi *pralni stroj opravi predpranje, pranje in izpiranje brez kakršnekoli oznake*.

2.11.2 Dajalniška in tožilniška (D + T): GlagT + D + T : Glag + T: *predstaviti komu koga* : *staviti koga*; GlagT ← **GlagP** koga **pred** 'spredaj' kom + **Fk**. GlagT izraža krajevnost dejanja. Pri Trubarju idr. *naprejestaviti* 'predstaviti'.

2.12 Pri-²⁸

2.12.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Pes pribevska* = *Pes bevška*:

(a) GlagT ← **GlagP** k + **Fk**: (*Otrok*) *priteče* ← (*Otrok*) *teče h* (komu, čemu) + **Fk**; enako še: (*Kdo*) *pridrsa*, *prihiti*, *pride*, *prijadra*; *Voda prikaplja*; *Kača prileze*; *Lastovka prileti*; predposko obrazilo ob Glag premikanja izraža dosego cilja (s premikanjem); GlagP je dovršni: (*Kdo*) *pristopi*. GlagT izraža krajevnost dejanja — zraven;

(b) GlagT ← **GlagP** (+ premikati se) k + **Fk**: (*Pes*) *pribevska* ← (*Pes*) *bevška* (in se premika) h (komu, čemu) + **Fk**; enako še: *Čebela pribrenči*, *pribrni*; *Vlak pridrdra*; (*Kdo*) *pripoje*, (*se*) *prismeji*, *prižvižga*; ob Glag, ki poimenujejo zlasti oglašanje, pa tudi drugih izraža predposko obrazilo poleg ciljnosti še premikanje. Pri skupinah (a) in (b) je pogosta zveza s **pdk**: *od kod ali kam*: *Kača je prilezla izpod skale*; *Prigrabili so do konca travnika*. GlagT izraža krajevnost dejanja — konec premikanja;

(c) GlagT ← **GlagP** pri 'zraven' + **Fk**: (*Roka*) *primrzne* ← (*Roka*) **mrzne pri* 'zraven' (česa) + **Fk**. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.12.2 (Leva in) desna vezljivost

2.12.2.1 Tožilniška (T)

(a) D1 + GlagT + T (T = se(be)) : D1 + Glag: *Drevo se priraste* : *Drevo raste*; GlagT ← **GlagP** (sebe) **zraven** (česa) + **Fk**: (*Drevo*) *se priraste* ← *raste sebe zraven* (česa) + **Fk**; enako še: *Jed se pripali*, *prismodi*; *Žival se prisesa*; (*Kdo*) *se priseli*. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(b) GlagT + T = Glag + T: *prinesti jabolka* = *nesti jabolka*; GlagT ← **GlagP** koga/kaj k (čemu) + **Fk**: *prignati živino* ← *gnati živino k* (čemu) + **Fk**; enako še: *priklicati otroka*; *primamiti koga*; *prinesti*, *pripeljati veje*; *pririniti mizo*; *priviti pokrovček*; GlagP poimenuje gibanje: *prignati živino s paše*; *pririniti mizo k vratom*. GlagT izraža krajevno usmerjenost gibanja — ciljnost;

(c) GlagT + T = Glag + T: *približati roko* = *bližati roko*; GlagT ← **GlagP** kaj pri 'zraven' (česa) + **Fk**: *pribiti (desko)* ← *biti desko zraven* (česa) + **Fk**; enako še: *pridati rezance*; *pridelati krompir*; *prigrizniti klobaso*; *prikleniti čoln*; *priklopiti lokomotivo*; *prikovati verigo*; *prilepiti plakat*; *priliti mleko*; *priložiti jabolka*; *pripisati pripombe*; *pripreti vrata*; *privezati živino*; *prizidati garažo*; GlagT je pogosto družljiv s **pdk**: *prihraniti denar pri plači*; *prikrajšati koga pri dediščini*. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(č) GlagT + T = Glag + T: *priostriti nož* = *ostriti nož*; GlagT ← **GlagP** kaj pri (vrhu in zato) **malo** + **Fk**. GlagT izraža krajevnost dejanja;

(d) GlagT + T = Glag + T: *pričakati (prihod) sina* = *čakati (prihod) sina*; GlagT ← **GlagP** do prihoda (koga/česa) + **Fk**: *pričakati prihod koga/kaj* ← *čakati do prihoda koga/česa* + **Fk**; morda: *čakati*, dokler *čakani* ni pri — *zraven čakajočega*.

2.12.2.2 Dajalniška in tožilniška (D + T)

(a) GlagT + D + T = Glag + D + T: *pridržati komu konja* = *držati komu konja*;

²⁸Neustrezni zgledi v SSKJ III (1979: 106) so *prikrivati*, *prigrizovati*, *pripevati*, *pridelek*, *prihajanje*, *prizidek*.

GlagT $\leftarrow$ **GlagP** kaj **zraven** koga: *primesiti kvas testu* $\leftarrow$ *mesiti kvas zraven (v) testu*; enako še: *prignusiti jed bolniku*; *prijaviti koga inšpekciji*; *prikazati komu kaj*; *prikrojiti odgovor resnici*; *prilepiti idejo igri*; *priljubiti koga komu*; *prirežati korenine sadi-ki*; *prisekati smrekam vršičke*; *priskutiti hrano komu*; *prisoditi dejanje komu*. GlagT izraža časovnost dejanja;

(b) GlagT + (D) + T : Glag + (Tza) + T: *priberačiti (sebi/komu) denar* = *beračiti (za sebel/koga) denar*; GlagT $\leftarrow$ **GlagP** kaj **zraven** (koga/česa) + **Fk**: *priberačiti (sebi/komu) denar* $\leftarrow$ *beračiti denar (za sebel/koga)*; enako še: *pričarati zaklad*; *prigrabiti bogastvo*; *priigrati denar*; *prilastiti (si) denar*; *primešetariti denar*; *priprostiti milost*; *prislužiti kazen*. GlagT izraža časovnost dejanja.

2.13 Pro-²⁹

2.13.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Roža *procveti* = *Roža cveti*; GlagT $\leftarrow$ **GlagP** skozi (celotno možno dejanje + **Fk**: *Roža *procveti* $\leftarrow$ *cveti skozi (celotno možno dejanje)* + **Fk**. GlagT izraža časovnost.

2.13.2 (Leva in) desna vezljivost

2.13.2.1 Tožilniška (T)

(a) GlagT + T = Glag + T: **prodreti kaj (do kje/v kaj)* = **dreti kaj (do kje/v kaj)*; *GlagT $\leftarrow$ **GlagP** skozi kaj + **Fk**: **prodreti kaj* $\leftarrow$ **dreti skozi kaj*. Kaže, da je obrazilo *pro-* pomensko premalo uzaveščeno (v primerjavi s *pre-*), zato se njegov pomen ponovi v morfemu *skozi* — torej samo: *prodreti skozi kaj* (kam/do kje/v kaj idr.); *pronikniti skozi kaj*; po aktualnostni členitvi tudi *pronikniti (skozi kaj) v bistvo*. GlagT izraža krajevnost;

(b) GlagT + T = Glag + T: *proslaviti rojstvo* = *slaviti rojstvo*; GlagT $\leftarrow$ **GlagP** kaj + **Fk**: *proslaviti rojstvo* $\leftarrow$ *slaviti rojstvo* + **Fk**.

2.13.2.2 Dajalniška in tožilniška (D + T): GlagT + D + T = Glag + D + T: *prodati komu kaj* = *dati komu kaj*; GlagT $\leftarrow$ **GlagP** komu skozi (kaj) kaj; *prodati komu kaj* $\leftarrow$ *dati komu skozi (kaj, npr. denar) kaj*.

2.14 Raz-

2.14.1 Leva in desna — tožilniška (T): D1 + GlagT + T (= sebe) : D1 + Glag: *Roža se razcvet* : *Roža cveti*; GlagT $\leftarrow$ **GlagP** sebe **narazen** + **Fk**: *(Otroci) se razbežijo* $\leftarrow$ *(Otroci) bežijo raz 'narazen' sebe* + **Fk**; enako še: *Cvetje se razbohota*; *Noga se razboli*; *Grmada se razgori*; *Sosed se razgovori*; *Fantje se razgubijo*, *razidejo*, *raztepejo*; *Otrok se razjoka*; *Mravlje se razlezejo*; *Ptice se razletijo*; *Veje se razrastejo*; GlagP poimenuje premikanje, D1 je needninski: *Otroci se razbežijo*. GlagT izraža krajevnost dejanja — krajevno razpršenost.

2.14.2 (Leva in) desna tožilniška (T)

(a) GlagT + T = Glag + T: *razbarvati les* = *barvati les*; GlagT $\leftarrow$ **GlagP** raz 'stran' kaj 'odvzeti čemu dejanje GlagP' + **Fk**: *razbarvati (les)* $\leftarrow$ *barvati raz les* + **Fk**; enako še: *razbremeniti avto*; *razočarati koga*; *razdediniti sina*; *razdružiti podjetje*; *razkriti gredo*; *razsoliti juho*. GlagT izraža odvzem, prekinitev dejanja GlagP;

(b) GlagT + T = Glag + T: *razgrabiti seno* = *grabiti seno*; GlagT $\leftarrow$ **GlagP** raz 'narazen' kaj (ant. skupaj) + **Fk**: *razgrebsti listje* $\leftarrow$ *grebsti raz 'narazen' listje* + **Fk**;

²⁹Neustrezni zgledi v SSKJ IV (1985: 224) so *prodor*, *pronicanje*, *prosojen*.

razkopati zemljo; razmotati klopčič; razodeti otroka; razplesti kite; razvezati vrečo; razvozlati zanko; GlagT izraža časovnost dejanja — nasprotnost dejanja GlagP, protipomenskost GlagP: motati : razmotati; plesti : razplesti ipd.;

(c) GlagT + T = Glag + T: *razcepiti deblo = cepiti deblo; GlagT ← GlagP raz 'narazen' kaj + Fk: razcepiti deblo ← cepiti raz 'narazen' deblo + Fk; enako še: razbrizgati vodo; razčesati brado; razčleniti prostor; razdeliti zemljo; razdreti uro; razdrobiti skalo; razgnati demonstrante; razjesti volno; razklati poleno; razkosati zemljišče; razkuhati fižol; razliti juho; razmetati seno; raznesti vabila; razorati njivo; razparati obleko; razpihati ogenj; razpresti mreže; razpršiti strup; razpustiti lase; razrahljati zemljo; razstaviti predmete; razsuti zrnje; razširiti cesto; raztresti moko; raztrgati papir; razviti darilo. GlagT izraža časovnost dejanja. Trubar idr. imajo poimenovanja kot *narazendreti 'razdreti', narazenločiti 'razločiti';**

(č) GlagT ← GlagP koga/kaj **narazen** (in zato) do najvišje mere + Fk: *razjeziti koga ← jeziti koga do najvišje mere + Fk; enako še: razbistriti (komu) pamet; razbičati hrbet; razburiti ljudi; razcefrati list; razčistiti nespোরазum; razdati denar; razmehčati vosek; razdražiti psa; razgreti mast; raziskati grobišče; razžariti oglje. GlagT izraža časovnost dejanja — najvišjo stopnjo dejanja.*

2.15 Se-

2.15.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *(Kdo) sestopi = (Kdo) stopi; GlagT ← GlagP *se/s 'dol': (Kdo) sestopi ← stopi *se/s 'dol' (s česa); enako še: sesesti, sesiriti, *sezoreti. GlagT izraža krajevnost dejanja.*

2.15.2 (Leva in) desna vezljivost — tožilniška (T)

(a) GlagT + T = Glag + T: *sešteti kaj = šteti kaj; GlagT ← GlagP kaj *se/s 'skupaj' + Fk: sestaviti dele (igračke) ← staviti dele (igračke) *se/s (deli) 'skupaj' + Fk; enako še: sešiti rokav; sesiriti mleko. GlagT izraža krajevnost;*

(b) GlagT + T = Glag + T: *segreti zrak = greti zrak; GlagT ← GlagP do konca + Fk: sasekati drva ← sekati drva do konca + Fk; enako še: sasekljati čebulo; sezidati hišo; sežgati pisma. GlagT izraža časovnost — konec dejanja.*

2.16 U-³⁰

2.16.1 Leva vezljivost

(a) D1 + GlagT = D1 + Glag: *Reka upade = Reka pade; GlagT ← GlagP »u« 'dol' (+ Fk): (Reka) upade ← (Reka) pade »u« (sebe) 'dol'; GlagT je tautološki; tu lahko tudi tip Mladika sahne — usahne. GlagT izraža krajevnost dejanja;*

(b) D1 + GlagT = D1 + Glag: *Zaporniki uidejo = Zaporniki gredo; GlagT ← GlagP »u« 'stran' + Fk: (Zaporniki) uidejo ← (Zaporniki) *idejo »u« 'stran' + Fk; enako še: Sovražnik je ubežal; Voda je utekla. GlagT izraža krajevnost dejanja.*

2.16.2 (Leva in) desna — tožilniška (T)

(a) GlagT + T = Glag + T: *usekati kaj = sekati kaj; GlagT ← GlagP »u« (kaj) 'noter' + Fe/Fk: urezati prst ← rezati »u« 'noter' prst + Fe; enako še: ubeliti platno; ubrusiti ventil; usidrati ladjo. GlagT izraža krajevnost dejanja — v notranjost;*

(b) (D1 +) GlagT + T (= sebe) : (D1 +) Glag: *(Kdo) se usede : (Kdo) sede; GlagT ← GlagP sebe »u« (kaj) 'dol' (+ Fk): (Kdo) se uleže ← (Kdo) leže sebe »u« (kaj) 'dol'.*

³⁰Neustrezna zgleda v SSKJ V (1991: 214) sta *ugrezati se, usedati se*.

GlagT izraža krajevnost dejanja — navzdol. Pri Trubarju idr. se najdejo besede kot *do-lileči* 'uleči', *dolisesti* 'usesti';

(c) GlagT + T = Glag + T: *uvezati knjigo* = *vezati knjigo*; GlagT ← **GlagP** kaj »u« (kaj) 'noter' + **Fk**: *uvezati knjigo* ← *vezati knjigo* »u« (kaj) 'noter'; enako še: *uvesti delavca*; *uvrstiti se*; GlagT so družljivi s **pdk**: *uvesti delavca v delo*; *uvezati knjigo v trde platnice*; *uvrstiti se v drugo ligo*. GlagT izraža krajevnost dejanja — noter;

(č) GlagT + T = Glag + T: *ubraniti mesto* = *braniti mesto*; GlagT ← **GlagP** »u« 'noter' (do najvišje možne mere) + **Fk**: *ubraniti mesto* ← *braniti mesto do najvišje možne mere* + **Fk**: enako še: *ubrzdati konja*; *učakati svobodo*; *ugladiti površino*; *ukresati iskro*; *ukriviti cev*; *ukrojiti obleko*; *ukrotiti konja*; *uloviti medveda*; *umiti roke*; *uravnati zidake*; *usušiti kruh*; *utesniti koga*; *utopiti sobo*. GlagT izraža časovnost dejanja.

2.17 V³¹

2.17.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: (*Kdo*) *vstopi* = (*Kdo*) *stopi*; GlagT ← **GlagP** v (kaj) 'noter' + **Fk**: (*Kdo*) *vstopi* ← (*Kdo*) *stopi v (kaj)* + **Fk**; enako še: (*Kdo*) *vdahne*, *vdihne*, *vsrka*; *Voda vdre*; *Vojaki vkorakajo*; *Tat vlomi*; ob dovršenem GlagP: *Vajenec vskoči*; *Potnik vstopi*; GlagT so skoraj dosledno družljivi s **pdk** — predlog je homonimen s predposkim obrazilom: *Voda je vdrla v prostor*; *Vojaki vkorakajo v mesto*; *Potniki vstopijo v avtobus*. GlagT izraža prostorsko usmerjenost dejanja. Pri Trubarju idr. so poimenovanja kot *noterpasti* 'vpasti'.

2.17.2 (Leva in) desna — tožilniška (T)

(a) GlagT + T = Glag + T: *vgravirati napis* = *gravirati napis*; GlagT ← **GlagP** kaj v (kaj) 'noter' + **Fk**: *vbiti klin* ← *biti klin v (kaj)* 'noter' + **Fk**; enako še: *vbrizgati vodo*; *vdelati diamant*; *vdeti nit*; *vdolbsti jamice*; *vgraditi železo*; *vkapati zdravilo*; *vkovati koga*; *vlepiti fotografije*; *vliti vino*; *vložiti papir*; *vnesti prtljago*; *vpeljati delavca*; *vpisati podatke*; *vrezati kaj*; *vseliti družino*; *vtepsti sladkor*; *vtihotapiti knjige*; *vtiskati vzorec*; *vtlačiti papir*; GlagT so družljivi s **pdk** — predlog je homonimen s predposkim obrazilom: *vdelati diamant v prstan*; *vgraditi železo v most*; *vgravirati napis v baker*; *vkovati koga v verige* ipd. GlagT izraža prostorsko usmerjenost dejanja;

(b) GlagT + T = Glag + T: *vlomiti vrata* = *lomiti vrata*; GlagT ← **GlagP** v 'noter' kaj + **Fk**: *vlomiti vrata* ← *lomiti v 'noter' vrata* + **Fk**. GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.18 Vz-

2.18.1 Leva vezljivost: D1 + GlagT = D1 + Glag: *Popje vzbrsti* = *Popje brsti*; GlagT ← **GlagP** »vz« (sebe) 'gor, navzgor' + **Fz**:³² (*Morje*) *vzvalovi* ← (*Morje*) *valovi* »vz« (sebe) 'gor' + **Fk**; enako še: (*Kdo*) *vzbesni*; *Popje vzbrsti*; *vrtnica vzcveti*; *Nasip vzdrži*; *Kokoš vzfrfota*; *Mleko vz-/skipi*; *Ogenj vzplameni*; *Potapljač vzplava*; *Podmornica vzpluje*; (*Kdo*) *vzroji*; GlagP je dovršni: *Plamen vzbuhne*; (*Kdo*) *vzdahne*, *v(z)stane*. GlagT izraža časovnost dejanja.

2.18.2 (Leva in) desna — tožilniška (T): GlagT + T = Glag + T: *vzburiti živce* = *buriti živce*; GlagT ← **GlagP** kaj »vz« (njega) 'gor' + **Fz**: *vzdramiti (koga)* ← *dramiti*

³¹Neustreznih zgledov v SSKJ V (1991: 350) je kar nekaj: *vlagati*, *vcepljati*, *vsiljevati*, *vbijati*; *vbod*, *vhoden*, *vrinjenec*.

³²Fz = začetnost dejanja.

(koga) »vz« (njega) 'gor' + Fk; enako še: vzdražiti koga; vzgojiti otroka; vzrediti živo; GlagP je dovršni: vzklikniti geslo; vzpostaviti red. GlagT izraža časovnost dejanja. Pri Trubarju idr. gorirediti 'vzrediti', gorirasti '(v)zrasti'.

2.19 Z³³

2.19.1 Leva vezljivost

(a) D1 + GlagT = D1 + Glag: Barva zbledi = Barva bledi; GlagT ← **GlagP z/s**, iz (sebe) do konca + Fk: (Zelje) zgnije ← gnije iz (sebe) do konca + Fk; enako še: Otrok se zjoka; Voda se zbistri, zledeni; Tekočina zmrzne; (Kdo) znori; Oteklina splahni; Les strohni; GlagT izraža proces, v katerem se (dokončno) spremenijo lastnosti Vd; GlagP izraža lahko tudi premikanje: Kača zleze; (Kdo) zbeži. GlagT izraža časovnost dejanja;

(b) D1 + GlagT = D1 + GlagP: Ptice zletijo = Ptice letijo; GlagT ← **GlagP z/s** (začetka) + Fz: (Otrok) shodi ← hodi z (začetka) + Fk; enako še: Ptice sfrčijo, sfrlijo; (Kdo) zdrvi; Otrok splava, steče; GlagP je dovršni: (Kdo) spregleda, spregovori; nedovršni GlagP poimenuje premikanje. GlagT izraža časovnost dejanja.

2.19.2 (Leva in) desna — tožilniška (T)

(a) GlagT + T = GlagT + T: sprijeti se = prijeti se; GlagT ← **GlagP** se(be) s 'skupaj' (s čim): sprijeti se ← prijeti sebe s 'skupaj' kom/čim; T je v neednini: zlepiti kose; sklicati ljudi; speti dele obleke. Trubar idr. vkupprijeti 'sprijeti';

(b) GlagT + T = GlagP + T: (i)zrisati načrt = risati načrt; GlagT ← **GlagP iz** (nje-ga/nje) + Fk: izrisati načrt ← risati načrt iz (lastnosti njega samega) + Fk; enako še: (i)ztisniti grozdje; (i)ztrgati nit;

(c) GlagT + T = Glag + T: zbuditi otroka = buditi otroka; GlagT ← **GlagP** do konca (+ Fk): zbombardirati mesto ← bombardirati do konca (+ Fk); enako še: zbalansirati jadrnico; zbuditi, zdramiti otroka; zdrobiti kamen; zgnesti testo; zgraditi cesto; zgristi hrano; zjasniti skrivnost; zlikati perilo; zlomiti palico; zmešati cement; zožiti strugo; zradirati sliko; zvezati vrečo; sceftrati papir; skaliti vodo; skisati mleko; skrčiti nogo; skrhati nož; splesti jopico; GlagT izraža časovnost dejanja;

(č) GlagT + T = Glag + T: zbosti koga = bosti koga; GlagT ← **GlagP enkrat** (+ Fe): zgrabiti bič ← grabiti bič enkrat (+ Fe); enako še: zganiti (koga); zlagati se; stresti jablano; GlagP je dovršni: spreobrniti (koga). GlagT izraža časovnost dejanja. Skupini (c) in (č) je bolje razlagati samo s faznostjo dejanja — konec/enkrat.

2.20 Za³⁴

2.20.1 Leva vezljivost

(a) D1 + GlagT = D1 + Glag: Žetev zakasni = Žetev kasni; GlagT ← **GlagP za** (določenim) časom + Fk: (Vlak) zakasni ← kasni za (določenim) časom + Fk. GlagT izraža časovnost dejanja — za določenim časom;

(b) D1 + GlagT = D1 + Glag: Zvezda zablesti = Zvezda blesti; GlagT ← **GlagP za** začetek začeti (Fz): (Bobnar) zabobna ← bobna za začetek (Fz); enako še: Pes zabevska, zalaja; Zob zaboli; Motor zabrni; Popek zabrsti; Morje zabuči; Drevje zacveti; Otrok zadiha; Človek zadrema; Sveča zagori; Godci zaigrajo; Jadrnica za-

³³V SSKJ V (1991: 603) so pod iztočnico neustrezni izpeljani (izglagolski) samostalniki: zbiranje, zbledelost, zrastlina.

³⁴Tudi pri iztočnici za- bi bilo treba v SSKJ V (605) opustiti izpeljanke zagovor, zajedav, zapis.

jadra; Juha zakipi; Otrok zakriči, zavpije; Veter zapiha; Otrok zaplava; Sonce zasije; Oči (se) zasolžijo. GlagT izraža časovnost (začetnost) dejanja;

(c) $D1 + \text{GlagT} = D1 + \text{Glag}$: *Voda zaledeni = Voda ledeni*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ za določen čas + **Fk**: *(Voda) zaledeni ← ledeni za (določen čas) + Fk*; enako še: *Življenje zamre; Sneg zapade; Žebelj zarjavi; Burja zavije.* GlagT izraža časovno omejenost dejanja;

(č) $D1 + \text{GlagT} = D1 + \text{Glag}$: *Svetilnik zablika = Svetilnik bliska*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ za enkrat (Fe): *(Zvonček) zacinglja ← cinglja za (enkrat)*; enako še: *Miš zacvili; (Kdo) se zadere; Luč se zaiskri; Ranjenec zaječi; (Kdo) zakolne.* GlagT izraža časovnost (trenutnost) dejanja. Tudi skupine (b), (c), (č) je morda bolje razlagati samo s pomenom faznosti dejanja.

2.20.2 (Leva in) desna vezljivost

2.20.2.1 Tožilniška (T)

(a) $\text{GlagT} + T = \text{Glag} + T$: *zalepiti špranjo = lepiti špranjo*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ za 'zadaj' koga/kaj + **Fk**: *zamazati luknjo ← mazati za luknjo*; enako še: *zabalinati popoldne; zabiti okenske odprtine; zaciniti posodo (luknjo v posodi); začepiti sod (luknjo v sodu); zaječiti potok; zaliti cvetje; zamaskirati jamo; zagrabit palico; zagradi dvorišče; zagniti okno; zakidati jarek; zakrpati luknjo; zamazati razpoke; zapolniti vrata; zaračunati popravilo; zarositi okno; zazidati lino.* GlagT izraža krajevnost dejanja — za čem;

(a') $\text{GlagT} + T : \text{Glag} + \text{—}$: *zaigrati denar : igrati —*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ za kaj + **Fk**, za 'namembnost': *zastaviti (premoženje) ← staviti za premoženje + Fk*; enako še: *zafilozofirati življenje; zajesti, zapiti, zakartati denar.* GlagT izraža časovnost dejanja;

(b) $\text{GlagT} + T = \text{Glag} + T$: *začarati koga = čarati koga*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ koga/kaj za (njim/njo) + **Fk**: *zalepiti pismo ← lepiti pismo za (njim) + Fk*; enako še: *zabetonirati cesto; začrtni kuhinjo; zagrmaditi vrata; zakovati ploščo; zamotati vrv; zaostri konico; zapečatiti stanovanje; zapisati besedilo; zavezati čevlje; zavihati papir.* GlagT izraža krajevnost dejanja;

(c) $\text{GlagT} + T = \text{Glag} + T$: *zamenjati obleko = menjati obleko*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ koga/kaj za (koga/kaj) + **Fk**: *zabasati srajco ← basati (srajco) za (kaj) + Fk*; enako še: *zabiti kol; zabosti, zadreti iglo; začrtati krog; zadržati vrata; zagnati krepelce; zakoreniniti se(be); zapeljati koga; zapresti nitko; zapustiti položaj; zatlačiti krpo; velikokrat se pojavi družljivost GlagT s pdk — predlog je lahko homonimen s predponskim obrazilom: *zatlačiti srajco za hlače; zadreti iglo za noht; zatakniti sliko za okvir; zavrtati sveder v les.* GlagT izraža krajevnost dejanja — usmerjenost za kaj;*

(č) $\text{GlagT} + T = \text{Glag} + T$: *zabarvati vodo = barvati vodo*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ kaj za manjšo količino dejanja + **Fk**: *zakisati mleko ← kisati mleko za (manjšo količino dejanja) + Fk*; enako še: *zalomiti vejo; zamrzniti tekočino; zapeči kruh; zarezati drevo; zasekati deblo.* GlagT izraža časovnost z manjšo količino dejanja;

(d) $\text{GlagT} + T : \text{Glag} + \text{—}$: *zaležati obleko : ležati —*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ za 'zadaj' kom/čim + **Fk**: *zaležati (si) lase ← ležati za (svojimi) lasmi*; enako še: *zasedeti obleko.* GlagT izraža časovnost — tudi način dejanja;

(e) $(D1 +) \text{GlagT} + T (= \text{sebe}) : (D1 +) \text{Glag}$: *(Kdo) se zagovori : (Kdo) govori*; $\text{GlagT} \leftarrow \text{GlagP}$ za sebe (seboj) + **Fk**, za 'zadaj' in zato napak; tudi *zareči se; zasedeti se; zaležati se.* GlagT izraža način dejanja;

(f) GlagT + T (= sebe) + Tv : Glag + T: *zaljubiti se v koga* : *ljubiti koga*; GlagT ← **GlagP** se(be) **za/v** koga + Fz: *zaljubiti se* ← *ljubiti sebe za/v koga* + Fk; GlagT pomeni 'spraviti sebe v usmerjeno dejanje'; enako še: *zagledati se*, *zastrmeti se v koga*. GlagT izraža časovnost — začetek dejanja;

(g) GlagT + T = Glag + T: *zatresti drevo* = *tresti drevo*; GlagT ← **GlagP** koga/kaj **za** začetek (Fz): *zavrteti kolo* ← *vrteti kolo za (začetek)* (Fk); enako še: *zagledati koga*; *zaigrati šah*; *zanetiti ogenj*; *zaorati brazdo*. GlagT izraža časovnost — začetek dejanja.

2.20.2.2 (Predložna) tožilniška (T/Tv): GlagT + T(v) : Glag + T: *zagristi (v) kost* : *gristi kost*; GlagT ← **GlagP** **za/v...** kaj + Fz: *zaglodati (v) les* ← *glodati (za/v) les* + Fk; enako še: *zajesti*, *zaključvati (v) jabolko*; GlagP poimenuje prehranjevanje, GlagT izraža krajevnost dejanja.

2.20.2.3 Dajalniška in tožilniška (D + T): GlagT + D + T = Glag + D + T: *zaklicati komu kaj* = *klicati komu kaj*; GlagT ← **GlagP** **za** kom kaj + **Fe**: *zaklicati komu kaj* ← *klicati za kom kaj* + *Fe*; enako še: *zakričati*, *zavpiti komu kaj*. GlagT izraža časovnost (enkratnost) dejanja.

3 Pregled vezljivostnih lastnosti GlagT

3.1 Vezljivostno razmerje med sestavnim glagolom (GlagT) in glagolom iz skladenjske podstave (GlagP)

3.1.1 Leva vezljivost

(a) GlagT je levovezljivi, GlagP (tudi) enojno desnovezljivi:

Roža **docveti** ← cveti **do** konca (čas)

(Kdo) **dokosi** ← kosi **do** določenega časa

Trta **odcveti** ← cveti **od** dejanja stran (čas)

Bolnik **pokašlja** ← kašlja **po** (vrhu in zato malo) (količina)

(b) GlagT je levovezljivi, GlagP (tudi) enojno ali dvojnodedno vezljivi:

Sveča **izgori** ← gori **iz** sebe do konca (čas)

Brada **osivi** ← sivi **ob** 'okrog' sebe (čas)

Žetev **zakasni** ← kasni **za** sabo (čas)

Bolnik **obleži** ← leži **ob** sebi (čas)

Sneg **poledeni** ← ledeni **po** sebi (kraj)

Sadje **nagnije** ← gnije **na** sebi malo časa (čas in količina)

Reka **upade** ← pade **u** 'v' sebe (čas/kraj)

Morje **vzvalovi** ← valovi **vz** 'iz' sebe (kraj/čas)

(c) GlagT je levovezljivi, GlagP (tudi) desnovezljivi:

(Kdo) **dojadra** ← jadra **do** določenega kraja

(Kdo) **izplava** ← plava **iz** česa (kraj)

Mesto **nadvlada** ← vlada **nad** čem (kraj)

Dim se **poleže** ← leže **po** čem (kraj)

Grmovje **podraste** ← raste **pod** čem (krajevnost)

Zaporniki **uidejo** ← *idejo **od** česa stran (kraj)

(c1) Kos **odleti** ← leti stran **od** česa (kraj)

- (c2) (Kdo) vstopi ← stopi v 'noter' kaj (kraj)
 (c3) Otrok **priteče** ← teče **h** komu (kraj)
 (č) GlagT je levovezljivi, GlagP (tudi) desnovezljivi, zaporednost dejanja:
 Ljudje **popadajo** ← padajo drug **po** 'za' drugim (čas)
 (d) GlagT — predponsko obrazilo izraža samo faznost dejanja:
 Otrok **shodi** — začne hoditi
 Barva **zbledi** — konča bledeti
 Zvezda **zablesti** — začne blesteti
 Svetilnik **zabliska** — začne bliskati/(enkrat) bliskne.

Kot (skladenjsko)podstavni so vsi levovezljivi glagoli postali predložnomorfemski in tudi desnovezljivi; izjema je le skupina (d), kjer predponsko obrazilo izraža samo faznost dejanja.

3.1.2 Samo desna vezljivost; gre za glagole, ki poimenujejo naravne pojave: **izgrmeti se** — grmeti **iz** sebe do konca.

3.1.3 (Leva in) desna vezljivost:

(a) GlagT in GlagP sta (desno) enojnovezljiva, ev. lahko tudi dvojnovezljiva — spremenjeni pa so (na slovnični ravni) skloni oziroma njihove funkcije:

- obdirjati** stadion ← dirjati **ob** 'okrog' stadionu (kraj)
podčrtati besedo ← črtati **pod** besedo
razgrebsti listje ← grebsti **raz** 'narazen' listje
vlomiti vrata ← lomiti **v** vrata (kraj)

(a1) **dočakati** prihod (sina) ← čakati (sina) **do** (njegovega) prihoda (čas)

- izčistiti** sod (česa) ← čistiti (kaj) **iz** soda (kraj)
namazati škornje (s čim) ← mazati (kaj) **na** škornje (kraj)
nadzidati hišo (ev. s čim) ← zidati (kaj) **nad** hišo (kraj)
obliti steno (s čim) ← liti (kaj) **ob** 'zraven' steni (kraj)
odcediti krompir (ev. česa) ← cediti (kaj) **od** krompirja (kraj)
pobarvati les (ev. s čim) ← barvati (kaj) **po** lesu (kraj)
prečesati lase ← česati **skozi** lase (kraj)
pričakati sina ← čakati (prihod) sina **k** (čas)
razbarvati les (česa) ← barvati (kaj) **raz** 'stran' les (kraj)
urezati prst ← rezati »u« 'noter' prst (kraj)
zamazati luknjo (s čim) ← mazati (kaj) **za** luknjo (kraj)

(b) GlagT je enojnovezljivi, GlagP dvojnovezljivi s prekrivno (tožilniško) vezljivostjo GlagT:

- doliti** vino ← liti **do/v** česa/kaj vino (kraj)
dokupiti njivo ← kupiti **do** 'zraven' (česa) njivo (količina)
izbezati kostanj ← bezati **iz** (žerjavice) kostanj (kraj)
naččekati ime ← čečkati **na** (papir) ime (kraj)
politi juho ← liti **po** (prtju) juho (kraj)
podhladiti telo ← hladiti **pod** (temperaturo) telo (količina)
prednapeti beton ← napeti **pred** 'prej' (časom) beton (čas)
pribiti desko ← biti **zraven** (česa) desko (kraj)
priklicati otroka ← klicati **h** (komu/čemu) otroka (kraj)

- razgrebsti listje** ← grebsti **raz** (kaj) listje (kraj)
uvesti se ← sestiti **u** 'v' (kaj) sebe (kraj)
vbiti klin ← biti **v** (kaj) klin (kraj)
zabasati srajco ← basati **za** (hlače) srajco (kraj)
- (b1) **izbočiti hrbet** ← bočiti hrbet **iz** (njega) (kraj)
okaditi meso ← kaditi meso **o/ob** 'okrog' (njega) (kraj)
podminirati cesto ← minirati cesto **pod** (njo) (kraj)
prebuditi koga ← buditi koga **skozi** (njega)
- (b2) **dopeči kruh** ← peči kruh **do** (konca) (čas)
nahraniti otroka ← hraniti otroka **na** (vrh/konec) (količina)
- (b3) preoblikovati melodijo ← oblikovati melodijo skozi njo drugače
- (c) GlagT je (desno) enojnovezljivi z needninskim T, GlagP dvojno- z ohranjenim T, vendar edninskim:
potreti orehe ← tretji **po** orehu oreh (čas)
preplesti trakove ← plesti **skozi/čez** trak trak (kraj)
- (č) GlagT in GlagP sta (desno) dvojnovezljiva — tožilniška vezava ostaja pri obeh Glag nespremenjena:
odbiti komu zob ← biti **od** koga zob stran (kraj)
podvreči se vodstvu ← vreči **pod** vodstvo sebe (kraj)
zaklicati komu kaj ← klicati **za** kom kaj (kraj)
- (č') GlagT in GlagP imata prekrivno dajalniško vezavo:
pokazati kupcu blago ← kazati **po** blagu kupcu (kraj)
- (d) GlagT in GlagP sta (desno) dvojnovezljiva — tudi tu je pri obeh glagolih prekrivna tožilniška vezava:
odklesati kos kamna ← klesati kos **od** kamna (kraj)
pomeriti dolžino obleke ← meriti obleko **po** dolžini (kraj)
- (e) GlagT in GlagP sta (desno) dvojnovezljiva — vezljivostne prekrivnosti ni:
nabasati voz s senom ← basati **na** voz seno (kraj)
nasrkati se lepote ← srkati **na** sebe lepoto (kraj)
obdati mesto z obzidjem ← dati **ob** 'okrog' mesta obzidje (kraj)
- (e') **izčrpati zalogo hrane** ← črpati hrano **iz** zaloge (kraj)
pregaziti kupe snega ← gaziti sneg **skozi** kupe (kraj)
- (e'') **odcediti vodo krompirju/krompirja** ← cediti **od** krompirja vodo (kraj)
podceniti možnost uspehu/uspeha ← ceniti uspeh **pod** možnost (kraj)
- (f) GlagT in GlagP sta tožilniškovezavna — smiselna razlaga predpanskega obrazila je prislovna; v podstavi je frazeološka zveza glagola in prislova:
preoblikovati melodijo ← oblikovati melodijo drugače (ev. skozi njo drugače)
premetati pesek ← metati pesek **drugam**
- (f') **prednapeti beton** ← napeti beton **pred** 'prej'
- (g) Kaže, da predponsko obrazilo izraža samo faznost dejanja:
sezidati hišo ← zidati hišo do konca
stresti drevo ← enkrat tresti

ubraniti mesto ← braniti mesto do konca

zatresti drevo ← začeti tresti drevo

zbuditi otroka ← buditi otroka do konca

Pri dvojni vezljivosti ostaja GlagT v večini primerov prekriven z GlagP v tožilniški vezavi — izjema je le tip (e), kjer je GlagT glede na GlagP vezljivostno v celoti drugačen. Pri tipu (g) je vloga predponskega obrazila omejena na vid (z izražanjem faznosti dejanja).

Sicer pa je na splošno mogoče vezljivostno razmerje med GlagT in GlagP ločiti nekako v pet tipov; GlagT in GlagP sta

(a) levo nevezljiva, desno različno vezljiva — skupina 3.1.2: *izgrmeti se* — *grmeti iz sebe do konca*;

(b) levo vezljiva, samo GlagP je tudi desno enojnovezljivi — vse skupine 3.1.1: *Roža docveti* — *cveti do konca*; *Sneg poledeni* — *ledeni po sebi*;

(c) levo vezljiva, desno različno enojno-, ev. dvojnovezljiva — skupina 3.1.3: *obdirjati stadion* — *dirjati ob stadionu*; *izčistiti sod (česa)* — *čistiti iz soda (kaj)*;

(č) levo vezljiva, GlagT je desno enojno-, GlagP dvojnovezljivi — skupina 3.1.3 (b): *izbežati kostanj* — *bežati iz (žerjavice) kostanj*; *podminirati cesto* — *minirati cesto pod (njo)*; 3.1.3 (c): *potreti orehe* — *treti po orehu oreh*;

(d) levo vezljiva, desno dvojnovezljiva — skupina 3.1.3 (č): *podvreči se vodstvu* — *vreči pod vodstvo sebe*; 3.1.3 (d) *odklesati kos kamna* — *klesati od kamna kos*; 3.1.3 (e) *nabasati voz s senom* — *basati na voz seno*; *podceniti možnost uspeha* — *ceniti uspeh pod možnost*.

Lahko povzamemo: Predponsko obrazilo kot besedotvorni morfem vpliva na pomen tvorjenega glagola, kar ima seveda za posledico večjo ali manjšo spremembo vezljivostnih lastnosti predponsko-obrazilnega glagola glede na njegov podstavni glagol.³⁵ Ob enakem številu desnih mest lahko povzroča predponsko obrazilo GlagT spremembo njihovih vlog, npr. 3.1.3 (a), (d), (e), v številnih primerih pa pomeni predponsko obrazilo pretvorbo (vsaj) enega skladenjskopodstavnega razmerja glagola (GlagP) — z drugimi besedami: GlagT je vezljivostno siromašnejši, npr. 3.1.3 (b), (c) idr.; v širšem smislu sodi v to zadnjo skupino tudi desna nevezljivost GlagT glede na desno vezljivost GlagP, npr. 3.1.2; če gre seveda samo za vidsko vlogo predponskega obrazila — tu morda bolje glagolske predpone skladno z glagolsko pripono — kot npr. *buditi koga* — *zbuditi koga*, do vezljivostnih sprememb pri sestavnem glagolu ne more priti.

Skladenjskopodstavni glagol (GlagP) načeloma določa t. i. predložni glagolski morfem, izrazno prekriven s predponskim obrazilom GlagT; izjeme so večinoma *pre-/pro-*, *u-*, ev. še *raz-*.

3.2 Glede vezljivostnega razmerja med GlagT in nesestavnim glagolom, ki ni skladenjskopodstavni (Glag) in ga kot takega (pomensko) ne določa predložni

³⁵V najnovejši češki slovnici (1986: 392–395) je ugotovljeno, da prefiksacija (med drugim) spreminja brezpredmetne glagole v predmetne (393), sicer pa predponsko obrazilo zaradi svoje pomenske specifičnosti glede na nepredponskoobrazilni glagol potrebuje manj dopolnil, zato se pri njem tudi število vezav znižuje (392).

4 Kot rečeno, glagolske sestavljenke so (bile) poleg zloženk tiste vrste tvorjenke, ki so z morfološkim prevajanjem (kalkiranjem) nemščine vnašale v slovenščino njej tuje prvine.

	T	R	D	D+T	T+R	Oz+Tza
	GlagT	Glag	GlagT	Glag	GlagT	Glag
do-		dotočiti pijače dohiteti znanca	točiti pijačo (<i>T</i>)		dosoditi komu kaj soditi komu (<i>D</i>) dotakniti se stropa takniti strop (<i>T</i>)	dogo- voriti se s kom za kaj (<i>Oz+M</i>)
- iz-	izdeže- vati se Burja se izdivja izbuljiti oči	deže- vati (-) Burja divja (<i>L</i>) (Kdo) <i>bulji</i> (<i>L</i>)				
na-	(nahodi- titi se) najti znanca	(Kdo) hodi (<i>L</i>) (Kdo) gre (<i>L</i>)			nadihati se zraka dihati zrak (<i>T</i>)	
nad-	nadživeti koga	(Kdo) živi (<i>L</i>)				
ob-	obsijati vrhove obhoditi posestvo	(Sonce) sije (<i>L</i>) (Kdo) hodi (<i>L</i>)				
pod-			podleči čarom	(Kdo) leže (<i>L</i>) podvreči se komu vreči se (<i>T</i>)		
pre-	prejadрати ocean	(Kdo) jadra (<i>L</i>)				
pred-				predstaviti komu koga staviti koga (<i>T</i>)		
pri-	prirastii se	(Kaj) raste (<i>L</i>)				
u-	(usesti se)	(Kdo) sede (<i>L</i>)				
- za-	zaigrati denar zaležati obleko zagovoriti se	(Kdo) igra (<i>L</i>) (Kdo) leži (<i>L</i>) (Kdo) govori (<i>L</i>)				

Na ravni glagolskih sestavljenk se je v zgodovini slovenskega besedotvorja to dogajalo v primerih, ko šlo za osnovni (globinski) krajevnoprislovni pomen predponskega obrazila. Tako zasledimo »zloženke« s prislovi *doli-*, *gori-*, *naprej-*, *narazen-*, *noter-*, *proč-*, *vkup-*, *vun(kaj)-*. Ugotovljeno je bilo že, da pa vendarle ne gre niti za pomensko niti slogovno izenačena poimenovanja. Tako je s stališča pomenske vloge mogoče govoriti kar o nekaj tipih takšnih poimenovanj:

(a) v okviru obravnave posameznih predponskih obrazil smo navedli primere, ko (globinski) prislov nadomešča predponsko obrazilo: *dolidreti* — *o(b)dreti*, *dolileči* — *uleči se*; *goribuditi* — *zbuditi*; *noterpasti* — *vpasti*; *pročiti* — *oditi*; *vundati* — *izdati*; *narazenločiti* — *razločiti*;

(b) velikokrat je prislov samo pomenska okrepitev (verjetno pa gre tudi za slogovno vlogo) sestavnega glagola: *doli oprati* — *o(b)prati*, *doli poklekniti*, *doli položiti*, *doli postaviti*, *doli priti*; *gori naložiti*, *gori vstati*, *gori vzdigniti*, *gori zbuditi*; *narazen razdreti*, *narazen razsekati*; *prož odvzeti*, *proč odpasti*; *vkup poročiti*, *vkup zašiti* ipd;

(c) blizu prejšnji skupini so tudi zgledi, ko je prislov ob nesestavnem glagolu pomensko odveč: *dolileči* — *(u)leči*, *dolipasti* — *pasti*, *dolisesti* — *(u)sesti*; *gorirasti* — *rasti* ipd.;

(č) v slovenščini imamo za kalkirano »zloženko« (danes) sopomenko, lahko sestavljenko, ni pa nujno: *dolidejati* — *položiti*, *dolijemati* — *hujšati*; *goridati* — *vzdigniti*, *gorikojiti* — *rediti* ipd.;

(d) dejansko gre lahko tudi za zvezo glagola s (krajevnim) prislovom, kar bi bilo mogoče dokazati (tudi) z zamenjavo njegovega mesta: *gori*, *doli gledati* : *gledati gori*, *doli*; *naprej peti*; *vkup stopiti* ipd.

PREGLED KRATIC IN DRUGIH ZNAMENI

D ₁	= prvi delovalnik
F _{k/z/e}	= faznost dejanja — končnost, začetnost, enkratnost
Glag	= sestavnemu glagolu (GlagT) ustrezni (nesestavni) glagol
GlagP	= (skladenjsko)podstavni glagol
GlagT	= sestavni (tvorjeni) glagol
pdk	= prislovno določilo kraja
R, D, T, M, O	= rodilnik, dajalnik, tožilnik, mestnik, orodnik
Sam ₂	= samostalnik v rodilniku (številka ob Sam izraža ustrezni sklon)
Vd	= vršilec dejanja
()	= kar morfološko (v tvorjenki) navadno ni izraženo (zakrita vezljivost)
=	= (načeloma) vezljivostna prekrivnost

NAVEDENKE

Anton BAJEC 1959: *Besedotvorje slovenskega jezika*, IV: Predlogi in predpone. Ljubljana: SAZU.

Anton BREZNIK 1916: *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec: Družba sv. Mohorja.

Deutsche Wortbildung 1973: Erster Hauptteil: Das Verb. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.

- Janez DULAR 1983: Napovedljivost vezave iz morfemske sestave glagola. *Slavistična revija* XXXI/4. 281–289.
- — 1982/83: Združena vezava v desni vezljivosti slovenskega glagola. *Jezik in slovstvo* XXIX/8. 289–294.
- Josef FILIPEC 1961: *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Milena HAJNŠEK-HOLZ 1978: O pomenih slovenskih predpon. XIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana. 33–61.
- Martina KRIŽAJ 1982: Glagolska vezljivost. *Slavistična revija* XXX/2. 189–215.
- Martina KRIŽAJ-ORTAR 1990: Vezljivost: iz pomena v izraz. XVI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana. 129–141.
- Fran LEVSTIK 1858 (cit. po izd. 1956): Napake slovenskega pisanja. *Zbrano delo* 6. Ljubljana: DZS.
- Fran MIKLOŠIČ 1868–1874: *Vergleichende Syntax der slavischen Sprachen*. Dunaj.
- — 1875: *Vergleichende Stammbildungslehre der slavischen Sprachen*. Dunaj.
- Mluvnické češtiny (1) 1986. Praha: Academia.
- Janez OREŠNIK 1992: *Udeleženske vloge v slovenščini*. Ljubljana: SAZU.
- Anton SCHELLANDER 1984: Glagolski vid v luči sodobnih teoretskih razmišljanj in kali njegovega zapažanja v Bohoričevi slovnici. *Slavistična revija* XXXII/3. 223–231.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* I–V 1970, 1975, 1979, 1985, 1991. Ljubljana: DZS.
- Jože TOPORIŠIČ 1967: *Slovenski knjižni jezik* 3. Maribor: Obzorja.
- — 1976: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- — 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
- Ada VIDOVIČ-MUHA 1981: Pomenske skupine neakovostnih izpeljanih pridevnikov. *Slavistična revija* XXIX/1. 19–43.
- — 1984: Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordningi. *Slavistična revija* XXXII/3. 245–257.
- — 1985: Primeri tvorbenih vzorcev glagola. XXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana. 47–63.
- — 1988: Kontrastive slowenisch-deutsche Typologie der Nominalkomposition. *Wiener slawistischer Almanach*. Zvezek 22. 311–322.
- — 1988a: *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženek*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Partizanska knjiga.
- — 1991: Nadaljevanje o slovenski besedotvorni teoriji. *Slavistična revija* XXXIX/1. 101–115.

ZUSAMMENFASSUNG

1 Präfigierte Verben werden vom Aspekt ihrer syntaktischen Basis aus gegliedert; ihrer Valenz nach werden sie mit Verben mit einem präpositionalem Verbmorphem aus ihrer syntaktischen Basis verglichen, jedoch auch mit dem parallelen nicht präfigierten Verb (im weiteren »Verbum«), z.B. *dočakati prihod* = *čakati prihod*; präfigiertes Verb (im weiteren Verbp) — *čakati do prihoda* + Phase:Ende (im weiteren PhE). Die Kontrastive mit der deutschen Sprache umfaßt lediglich den normativen Standpunkt.

1.1 Präfigierte Verben gehören zusammen mit den (Modifikations)Derivaten zu den Modifikationsbildungen, die von der bekannten Tatsache bestimmt werden, daß der abhängige Teil ihrer syntaktischen Basis zu Wortbildungsmorphemen transformiert wird: bei Verbalmodifikationen ist das immer ein Adverb, und zwar bei einer (Modifikations)Ableitung handelt es sich um eines der

Art und Weise, der Multiplikation, der Quantität, etwa *polagati* ← [*večkrat*] *položiti*, [] → *-a-ti*, *polag-* oder *jokcati* ← [*maloljubko*] *jokati* [] → *-c-ati*, *jok*, bei präfigierten Verben hingegen um andere Adverbia, am häufigsten des Ortes und der Zeit, z.B. *vpisati* ← *pisati* v + PhE, [] 'noter' — v-, -*pisati*.

Die Häufigkeit der Modifikationsbildungen, sowohl der präfigierten wie der abgeleiteten, kann mit der bekannten Tatsache begründet werden, daß die Wortbildungsmorpheme des Modifikationsverbs auch Träger seiner Aspekteigenschaften und somit zugleich auch die grundlegenden grammatisch-kategorialen Verbalmorpheme sind. Beschränkt man sich auf die Präfixe, läßt sich eine Doppelfunktion konstatieren: sie fungieren grammatisch-kategorialaspektanzeigend (bei der Gliederung auf einer imperfektiven Basis) sowie wortbildend, wozu auch das Ausdrücken der Aktionsart gehört.

2 Die Valenz als lexische (dem Wort zugehörige) Fähigkeit des Verbs, rund um sich Rollen der Satzkompositionskomponenten zu organisieren, grammatisch ausgedrückt durch die entsprechenden Fälle, kann auch im Rahmen aller drei Verbgruppen verschieden oder zum Teil verschieden sein, was die Stufe ihrer Bedeutungsdifferenz anzeigt: die veränderte Valenz kann einen der (formalen) Beweise der veränderten Verbbedeutung darstellen.

2.1 Die aus dem Valenzverhältnis des VerbP und VerbB (d.h. des Verbs aus der syntaktischen Basis) resultierenden Eigenschaften können in etwa fünf Gruppen gegliedert werden: das VerbP und das Verbum sind

- (a) links nicht valent, rechts verschieden valent: *izdeževati se* = *deževati iz sebe do konca*;
- (b) links valent, lediglich VerbB ist auch rechts valent: (*Kdo*) *dojadra* = *jadra do določenega kraja*;
- (c) links valent, rechts verschieden einfachvalent: *dočakati prihod* ← *čakati do prihoda*; *namazati škornje* = *mazati (kaj) na škornje*;
- (d) links valent, VerbP ist rechts einfach-, VerbB doppeltvalent: *naččkati ime* — *ččkati na (papir) ime*;
- (e) links valent, rechts verschieden doppeltvalent: *izčrpati zalogo hrane* — *črpati hrano iz zaloge*; *zaklicati komu kaj* — *klicati za kom kaj*; *odbiti komu zob* — *biti od koga zob stran*; *nasrkati se lepote* — *srkati na sebe lepoto*.

2.2 Für das Valenzverhältnis zwischen dem VerbP und dem entsprechenden nicht präfigierten Verb (Verbum), etwa *napisati* — *pisati*, gilt, daß es sich in zahlreichen Fällen deckt, genauer gesagt, das Verbum hat (auch) die Valenz von VerbP. Zu Änderungen kommt es am häufigsten im Rahmen der links-rechts Valenz; das VerbP verfügt noch über eine zusätzliche (rechte) Valenz, eine Akkusativreaktion, das Verbum ist lediglich links valent: *izbliskati se* — *bliskati*; *obteči stadion* — *teči*; *podleči komu/čemu* — *leči*. Die VerbenP können in Hinsicht auf die entsprechenden Verba ihrer Bedeutung nach vollkommen anders sein, deshalb ist es verständlich, daß sie ein eigenständiges Valenzumfeld schaffen können.

2.3 Wir fassen zusammen: Das Präfixmorphem als Wortbildungsmorphem beeinflusst die Bedeutung des gebildeten Verbs, was eine größere oder kleinere Änderung der Valenzfähigkeit des präfigierten Verbs sowohl in Hinsicht auf das aus der syntaktischen Basis bestehende Verb wie auch auf das entsprechende nicht präfigierte Verb zur Folge haben kann.

In Bezug auf das VerbB kann das VerbP valenzärmer sein, da sich (zumindest) ein Valenzverhältnis des VerbB zu einem Präfix des gebildeten Verbs transformiert: *podminirati cesto* — *minirati cesto pod (njo)*; in einigen Fällen bleibt die Anzahl der Satzpropositionskomponenten gleich, verändert wird lediglich ihre Rolle: *prečesati lase* — *česati skozi lase*.

Das aus der syntaktischen Basis bestehende Verb bestimmt in der Regel das sogenannte präpositionale Verbmorphem, das sich prinzipiell im Ausdruck mit dem Präfix des VerbP deckt, anders gesagt: in der syntaktischen Basis des VerbP steht immer ein Verb mit dem präpositionalen Verbmorphem; Ausnahmen bilden lediglich die VerbenP, deren Präfix nur die Phase der Aktionsart anzeigt — den Beginn, das Ende, das Punktuale (das Einmalige).

Aus der syntaktischen Basis ist (selten) auch die phraseologische Bindung von Verben und Adverbien: *preoblikovati (kaj)* — *oblikovati (kaj) drugače*.

3 Die Präfixe (der Verba) sind in dieser Rolle auch in der deutschen Sprache bekannt. Wegen des langen lebensweltlichen Kontakts der beiden Sprachen bei konstantem größeren oder geringeren Untergeordnetsein des Slowenischen brechen einzelne Eigenheiten des deutschen Sprachsystems

erwartungsgemäß ins Slowenische ein. Auf der Morphem-, besonders auf der Wortbildungsebene ist der Einfluß des Deutschen im Rahmen der kompositionellen Wortbildungsarten intensiv, z.B. vom Typus *angorska volna* : *angoravolna*, aber auch im Rahmen der Verbalpräfixbildungen: ein bestimmter Typus der Verbalpräfixbildungen trat den ganzen Zeitraum der slowenischen Wortbildungsentwicklung von den Freisinger Denkmälern an bis etwa zur Mitte des 19. Jahrhunderts über als »Zusammensetzung« mit einer deadverbativen Konstituente auf, obwohl das Slowenische für das Adverb aus der syntaktischen Basis ein entsprechendes Präfix besitzt, z.B. *pročiti* — *oditi*. Es wurde konstatiert, daß die Adverbialkomponenten solcher »Zusammensetzungen« verschiedene Rollen einnehmen können: sie ersetzen das Präfix, etwa *goribuditi* — *zbuditi*, unterstreichen es, etwa *dolipoložiti* — *položiti*, sind pleonastisch, etwa *dolipasti* — *pasti*, sind zur Gänze Kalkierungen, etwa *dolijemati* — *hujšati* oder stellen eine echte Verbverbindung mit dem Adverb dar, etwa *doli gledati* — *gledati doli*. Zu Aspektänderungen bei Bildungen wie *dolisesiti* oder *goribuditi* konnte es in Entsprechung zum Deutschen nicht kommen.